

HOHMANN BALÁZS A NEMZETISÉGI CIVIL SZERVEZETEK HATÓSÁGI ELJÁRÁSBAN VALÓ RÉSZVÉTELE KUTATÁSI JELENTÉS

A KUTATÁST ÉS JELEN KUTATÁSI JELENTÉS ELKÉSZÍTÉSÉT A WACŁAW FELCZAK ALAPÍTVÁNY, „JAGELLÓ” ELNEVEZÉSŰ ÖSZTÖNDÍJPROGRAMJÁN KERESZTÜL TÁMOGATTA. KÉZIRAT LEZÁRÁSA: 2021. FEBRUÁR 10. Tartalom

I. Bevezetés

.....
..... 6

II. Tételes jogi és szakirodalmi áttekintés

.....
..... 8 1. A magyarországi civil szervezetek részvételének eljárásjogi alapvetései..... 8 2. A lengyelországi civil szervezetek részvételének eljárásjogi alapvetései
13 3. Szakirodalmi szintézis a civil szervezetek hatósági eljárásban való részvételével kapcsolatban
.....
..... 18

III. Jogalkalmazási

tapasztalatok.....
..... 21 1. A magyarországi jogalkalmazás tapasztalatai az Egyenlő Bánásmód Hatóság gyakorlatának tükrében
.....
..... 21 1.1. A Hatóság joggyakorlatában felmerült ügyek kvantitatív elemzése 23 1.2. A Hatóság joggyakorlatában felmerült ügyek kvalitatív elemzése
..... 25 2. A nemzetiségi civil szervezetek tapasztalatainak felmérése 30
2.1. Az érdekvédelmi tevékenység és a szervezet humánerőforrásainak kapcsolata.... 33 2.2. Érdekvédelmi és -képviselési tevékenység
..... 34 2.3. Hatósági eljárásban való részvétel és a részvétel jellemzői
..... 36 2.4. A részvételt elősegítő és hátráltató tényezők
..... 38 2.5. Fejlesztési javaslatok
.....
..... 39

IV. Következtetések, összefoglalás

.....
..... 41

Irodalomjegyzék

.....
..... 43

Internetes hivatkozások jegyzéke

.....
..... 44

Jogszabályok, jogalkalmazási dokumentumok jegyzéke

..... 44

I. számú melléklet - a mélyinterjúk felmérés során megkeresett szervezetek felsorolása .. 46

II. számú melléklet - A mélyinterjúk felmérésben választ adó szervezetek listája 51 Előszó

Jelen kutatási összefoglaló jelentés a Wacław Felczak Alapítvány, Jagelló ösztöndíj pályázatán keresztül finanszírozott kutatáshoz és annak eredményeihez kapcsolódik. A kutatás a nemzetiségi civil szervezetek hatósági eljárásokban való részvételével - kiemelt tekintettel a korábban Magyarországon létező Egyenlő Bánásmód Hatóság előtt folyó eljárásokra -, ügyféli jogállásának jellemzőivel, az ügyféli jogok gyakorlásának egyes kérdéseivel foglalkozott. A kutatás kiemelten koncentrált a lengyel nemzetiséghez tartozó civil szervezetek ügyféli jogállásának témakörére, annak érdekében, hogy következtetéseket és javaslatokat lehessen kidolgozni a hatósági eljárásban megvalósuló civil szervezeti részvétel fejlesztésére, elősegítésére. A tanulmány célja a szervezetek részvételi lehetőségét biztosító tételes jogi keretek feltárása, jogalkalmazói gyakorlat értékelése, a vizsgált szervezetek részvételének vizsgálata, valamint a tárgykörre vonatkozó problémák azonosítása. A téma jelentősége és aktualitása arra vezethető vissza, hogy a nemzetiségekhez tartozó személyek, mint panasszal élők, vagy hatósági eljárásban érintett személyek életviszonyaira a hatósági eljárások döntései jelentős hatást fejthetnek ki, valamint a civil szervezetek részvételét biztosító képviselői, ügyféli jogállás elismerése végső soron jelentősen befolyásolhatja a hatósági ügyek kimenetelét. A tanulmány a témakörrel összefüggő hazai és lengyelországi anyagi-, eljárási és ágazati közigazgatási joganyag, a hazai és nemzetközi szakirodalmi vonatkozások egyes elemeire építkezve elemzi hatósági eljárások és a civil szervezetek gyakorlatában felmerült jogeseteket, a tapasztalatok alapján pedig következtetéseket és továbbfejlesztési javaslatokat is megfogalmaz.

Kulcsszavak: Nemzetiségek, civil szervezetek, hatósági eljárás, ügyféli jogállás, governance egyenlő bánásmód. Forewords This research summary report relates to the research funded by the Wacław Felczak Foundation, Jagello Scholarship Application and its results. The research dealt with the participation of national non-governmental organizations in administrative proceedings - with special regard to the proceedings before the Equal Treatment Authority -, the characteristics of their client status, and certain issues of the exercise of client rights. The research focused on the topic of the client status experiences of non-governmental organizations belonging to the Polish nationality, in order to develop conclusions and proposals for the development and promotion of the participation of non governmental organizations in the official procedure. The aim of the study is to explore the itemized legal framework that enables the participation of organizations, to evaluate the practice of law enforcement, to examine the participation of the examined organizations, and to identify problems related to the subject. The significance of the topic can be traced back to the fact that the decisions of the administrative procedures can have a significant impact on the living conditions of the complainants, as well as the recognition of the status of the representatives of non governmental organizations, clients, can ultimately significantly influence the outcome of official matters. The study analyzes the legal cases arising in the practice of administrative and non administrative procedures and non-governmental organizations based on certain elements of the Hungarian and Polish legal framework, procedural and sectoral administrative legislation, domestic and international literature aspects related to the topic, and formulates

conclusions and suggestions for further development based on the experience.

Keywords: Nationalities, NGOs, administrative procedure, client status, governance, equal treatment. I. Bevezetés Napjaink közigazgatási rendszerei aktív átalakulásban vannak. Ez az átalakulás nem most kezdődött és várhatóan nem is egyhamar fog eljutni nyugvópontra, azonban biztos megállapítható: az államszervezet, azon belül a közigazgatás és a hatósági jogalkalmazás folyamatának átláthatósága, társadalmi ellenőrizhetősége, a közigazgatási szervek ténykedésének jogi (jogszerűségi)² és közösségi kontrollja napjainkra egyre inkább általános elvárásnak, mintsem kuriózumnak ható elképzelésként van jelen. A közigazgatástól egyre gyakrabban és egyre nagyobb intenzitással elvárt társadalmi követelmény, a nyitottság³ egyik megtestesülése lehet a társadalom közösségi szerveződéseinek tekinthető civil szervezetek jelenléte a közigazgatási hatósági eljárásokban. E szektor képviselőinek szerepvállalása eltérő módokon⁴ valósulhat meg: az informális (lobbizás, tüntetés) fellépéstől a formális, akár partneri együttműködésig, de könnyedén kijelenthető, hogy ennek egyik leginkább körbezárt és egyúttal az egyéni érdekviszonyokra is potenciálisan rendkívül komoly hatás kifejtő leágazása a hatósági eljárásban való részvétel és abban, ügyfélként történő közreműködés. A hagyományos ügyfél-fogalom (amelyet hazánk irányadó eljárási törvényei jelenleg is követnek) kibővítésével egyre gyakrabban jelennek meg e szereplők is az ügyfelek között, s e változások céljaiként jellemzően a civilek egyes szakterületeken és a helyi viszonyok tekintetében tapasztalható széles látókörét és autentikus tapasztalatát jelölik meg.⁵ A magyarországi viszonylatokat figyelembe véve megállapítható, hogy napjainkra alapvetően kielégítő jogi keretek állnak rendelkezésre a civil szervezetek közigazgatási hatósági eljárásban való részvételére, mégis igen kevés szervezet él e lehetőséggel és még kevesebb találja meg igazi helyét, szerepét a folyamatban. Legalábbis ami a civil szervezetek hatósági eljárásban való általános jellemzőit illeti. Jelen tanulmány azonban nemcsak a hazai, hanem a lengyelországi jogi szabályozás követelményeire is koncentrálna, annak érdekében, hogy megfelelő összehasonlítási alap álljon rendelkezésre a vonatkozó szabályok és az az alapján kibontakozó gyakorlat tekintetében. Ezek mellett a tanulmány kiterjed egyes hatósági

1 Pálné Kovács Ilona: Magyar Zoltán és a magyar közigazgatás. Tér és Társadalom 25.3, 2011, 178. 2 Ivancsics Imre, Fábián Adrián: Hatósági jogalkalmazás a közigazgatásban. Budapest: Dialóg Campus Kiadó. 2013. 44. 3 Doornbos, M.: 'Good governance': The rise and decline of a policy metaphor?. Journal of Development Studies 37.6, 2001. 101. 4 Jenei György, Kuti Éva: Versenyképesség és civil szerepvállalás a közigazgatás és a közszolgáltatások fejlesztésében. Vezetéstudomány 42.1, 2011. 15-23. 5 Stewart, Richard B.: Administrative law in the twenty-first century. New York University Law Review 78, 2003. 441-442. eljárások, így kiemelten a korábbi Egyenlő Bánásmód Hatóság előtt zajló, nemzetiségekkel illetve etnikai megkülönböztetéssel kapcsolatos hatósági eljárásokra is, mert a kutatási előfeltételezések alapján ezen eljárásokban fokozottan lehet számítani a nemzetiségek számára releváns ügyek, jogesetek előfordulására. Különösen azért tehetjük meg ezt az előfeltételezést, mert ahogy az majd a későbbi részekből egyértelműen megállapítható, a fent említett, magyar hatóság gyakorlatában fordított tendencia látszik megmutatkozni az általános gyakorlathoz képest: a nemzetiségi és más jogvédő civil szervezetek gyakran képviselőként vagy ügyféli jogállásban, illetve az ügyféli jogok élvezőjeként részt vesznek az eljárásokban, s a dokumentált esetjog alapján nagy hatást gyakorolnak az eljárások

eredményes lefolyására, a jogviták kibékítésére. A tanulmány célja ennek megfelelően az, hogy a hazai és lengyel tételesjogi szabályozás feltárása és elemzését követően, a hazai nemzetiségi és jogvédő civil szervezetek Egyenlő Bánásmód Hatóság előtti hatósági eljárásokban való részvételi jellemzőit is feltárjam, ezzel segítve a területre vonatkozó, nyilvánosságra hozott információk körének bővülését és a fejlesztendő területek azonosítását, továbbfejlesztési szempontrendszer és javaslatokat adva a jogalkalmazó és jogalkotó számára. Nem mellékesen a Hatóságnál megvalósuló jó gyakorlat alapot ad más, ágazati közigazgatás terén tevékenykedő szervek jogalkalmazói gyakorlatának újragondolására, megreformálására. II. Tételes jogi és szakirodalmi áttekintés

1. A magyarországi civil szervezetek részvételének eljárásjogi alapvetései Annak ellenére, hogy már az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló törvény⁶ hatályba lépésekor lehetőség volt civil szervezetek ügyfélként való részvételére a közigazgatási hatósági eljárásban, s e gyakorlaton a jogszabályt módosító 1981. évi I. törvény⁷ sem változtatott, az államigazgatási eljárási törvény rendelkezései inkább a szocialista rendszerre oly jellemző elvi deklarációk voltak, mintsem fellépési lehetőséget, tényleges ügyféli jogosultságot adó jogszabályhelyek. A széleskörűen meghatározott ügyféli jogok ugyan megjelentek a fenti jogszabályokban, azonban e jogok érvényesíthetőségének garanciái nagyrészt hiányoztak a szabályozásból⁸. A civil szervezetek ügyféli jogosultságának expressis verbis módon történő szabályozását a 2004. évi CXL. törvény (a továbbiakban: Ket.) és egy ugyancsak 2004-ben kiadott közigazgatási jogegységi határozat⁹ fektette le. A jogegységi határozat kifejezetten környezetvédelmi szervezetek vonatkozásában teremtett egységes értelmezést a szervezetek ügyféllé minősítését illetően: a környezetvédelmi ügycsoportban kiadott elutasító határozatok és szakhatósági állásfoglalások tekintetében ügyféli jogállást biztosított a szervezeteknek. Ennek köszönhetően e szervezetek nemcsak azokban az ügyekben válhattak ügyféllé, ahol a környezetvédelmi hatóság elsőfokú szervként járt el, hanem azokban az esetekben is, ahol e hatóság, a hatósági eljárásban szakhatóságként vett részt. A fenti határozatot egy újabb döntés árnyalta 2010-ben¹⁰, hatályon kívül helyezve azt. Az eljárások civil résztvevőinek keresetösségi és perbe avatkozási jogával foglalkozó határozat egyértelmű követelményeket hozott azokra az esetekre, amikor már nemcsak ezen szervezetek hatósági eljárásban való részvételéről, hanem a hatósági eljárásban születő döntés bírósági felülvizsgálatáról van szó. Ez a határozat már nem feltétlenül csak a környezetés természetvédelmi szervezetek számára jelentett mérföldkövet, hanem akár a nemzetiségi civil szervezetek számára is. Az első látásra ideálisnak tűnő jogszabályi környezetet teremtő szabályok alkalmazása azonban számos esetben visszaélésekhez, helytelen értelmezésekhez vezetett, s miután az esetek

6 1957. évi IV. törvény az államigazgatási eljárás általános szabályairól, 1. § (5) 7 1981. évi I. törvény az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 1957. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről, 3. § (4) 8 1005/2003. (I.30) Korm. rendelet a közigazgatási hatósági eljárás általános szabályairól szóló törvény szabályozási koncepciójáról 9 1/2004. számú KJE határozat 10 4/2010. számú KJE határozat többségében ezáltal a szervezetek részvételi lehetősége lehetetlenné vált, ezért számos ügy vizsgálatra került az ombudsmani gyakorlat során is. A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás alapvető szabályait, határait megvonó jogszabály, - a többször módosult, mára nem hatályos - Ket. lehetőséget biztosított bizonyos, jól körülhatárolható feltételek mellett az egyesülési jog által

létrejöött szervezeteknek arra, hogy ügyfélként az eljárásban részt vehessenek¹¹, és ezáltal ügyféli jogokat gyakorolhassanak. A Ket. egyik sarokköve volt az, hogy az ügyben érdekelt szereplők, milyen jogokkal és kötelezettségekkel vehetnek részt az eljárásban, kik válhatnak az eljárásban fontos jogi és stratégiai helyzetet jelentő ügyféllé. A Ket. szabályozásán végigívelő ügyfélbarát közigazgatás elvének érvényesülésének is tekinthetjük azt, hogy az egyébként kevés információval rendelkező, az eljárás folyamatos követésére kevésbé alkalmas lakosság helyett az érdekében eljáró civil szervezetek léphetnek fel. Azonban szót kell ejteni a szabályozás nehézségeiről is, mivel nehezen határozható meg az a kör, akinek közvetlenül vagy közvetve jogos érdeke fűződik a hatósági eljárásban szereplő ügghöz, s ez sok esetben a szereplőket képviselő szervezetek tekintetében is hatványozottan kimutatható. A jogilag méltányolható, figyelembe vehető érdek, amelyről a hatóság mérlegelési jogkörben dönt egyes ügyfelek tekintetében, még nehezebben állapítható meg az ezen érdekekből építkező civil szervezeti részvétel esetén. Ezen szervezetek konkrét jogorvoslathoz fűződő jogát éppen ezért a „konkrét hatásterületi érintettség és a működésben fennálló érdekelttség alapozza meg”¹², amely valljuk be, nemzetiségi ügyekben, ráadásul a vizsgált tárgykörben nem jelent sokat. Az eljárásba kerülő szokásos ügyfelek – tehát azon személyek vagy szervezetek, akiknek jogát, jogos érdekét érintő ügről van szó, vagy akikkel a hatóság ellenőrzés vagy nyilvántartás útján kerül kapcsolatba, valamint az egyes beruházások hatásterületén található ingatlanok tulajdonosai és jogszerű használói és a feladatkörük által érintett hatóságok – mellett ugyanis civil szervezetek is részt vehettek az eljárásban ügyfélként vagy az ügyféli jogok egy részének élvezőjeként. Ehhez azonban szükség van arra, hogy az adott ügýtípusra vonatkozó ágazati jogszabály lehetővé tegye, hogy ezen – jellemzően alapjog-védelemmel vagy közérdek érvényre juttatásával foglalkozó – szervezetek ügyfelekké válhassanak. Speciális jogszabályi rendelkezés nélkül (a Ket. alapján) is megillette a szervezeteket a nyilatkozattételi jog, ha a fenti tevékenységgel foglalkoznak, bár ezen nyilatkozat nem kötötte azt a hatóságot, amely az ügyben eljár. A visszaélések elkerülése érdekében az eljárási

11 2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól, 15. § 12 4/2010. KJE határozat 2. bekezdés törvény kimondta, hogy a szabályszerűen értesített ügyfél jogai gyakorlását törvénnyel olyan feltételhez lehet kötni, hogy az alapeljárásban való részvétel (nyilatkozattétel vagy kérelem benyújtása) feltétele legyen a fellebbezési és felülvizsgálati eljárásokban való részvételnek. A magyar Kormány 2014-ben meghirdette a közigazgatásra vonatkozó eljárásjogi jogszabályok reformját, amelyek célját a bürokrácia csökkentésében és az igazságszolgáltatásba vetett közbizalom erősítésében jelölte meg¹³. A Közigazgatás és Közzolgáltatás-fejlesztési Stratégia alapján az általános közigazgatási rendtartásról és a közigazgatási perrendtartásról szóló új törvények az ügyfelek ügyeinek gyorsabb és hatékonyabb elintézését, a közigazgatás szolgáltató jellegének erősítését, valamint az eljárások átláthatóbbá és egyszerűbbé tételét szolgálják. A két évig tartó előkészítő munka eredményeképpen a Kormány 2016. szeptember 23 án nyújtotta be az általános közigazgatási rendtartásról (a továbbiakban: Ákr.) szóló törvényjavaslatát¹⁴, amelynek szövegtervezete (mely végül a végleges szöveggé vált) az alábbi megoldást alkalmazza a törvény személyi hatályának rendezésére: „(1) Ügyfél az a természetes vagy jogi személy, egyéb szervezet, akinek (amelynek) jogát vagy jogos érdekét az ügy közvetlenül érinti, akire (amelyre) nézve a hatósági nyilvántartás adatot tartalmaz, vagy akit (amelyet) hatósági ellenőrzés alá vontak. (2) Törvény vagy kormányrendelet meghatározott

ügyszajtában megállapíthatja azon személyek és szervezetek körét, akik (amelyek) ügyfélnek minősülnek.”¹⁵ A szabályozás első bekezdése megtartotta a Ket. anyagi jogias megközelítésű definícióját, s a megemlített atípusos eljárásí típusok ügyfélköréin sem változtatott. A szakasz második bekezdése szintén osztja az elődök sorsát, e rendelkezés segítségével az ágazati jogszabályok emelhetnek be egyes személyi köröket a hatósági eljárás ügyféli körébe. Amennyiben arra keressük a választ, hogy milyen hatásokat eredményezett a Ket. által bevezetett, kibővített ügyfélkör leszűkítése, egyszerűsítése, az alábbi válaszokra juthatunk: 1. Formális értelmezésben az Ákr. ügyfélfogalma jelentősen lerövidült, s ennek lehet olyan ügyfélbarát hatása, hogy a rendtartásról szóló norma hosszának, bonyolultságának csökkentésével az állampolgárok jobban át tudják tekinteni a jogszabályt, ezáltal megnövekedhet a jogszabályi rendelkezésekkel való tudatosságuk szintje és az önkéntes jogkövetés mértéke is. 2. Materiális értelmezés során azonban nyilvánvalóvá válhat, hogy az Ákr. megvált a Ket.-ben foglalt ügyfélfogalom három jelentős körétől, nevezetesen az ügyben nem

13 Közigazgatásés Közzszolgáltatás-fejlesztési Stratégia 2014 2020.http://www.kormany.hu/download/8/42/40000/K%C3%B6zigazgat%C3%A1s_feljeszt%C3%A9si_strat%C3%A9gia_.pdf (Megjelenítés időpontja: 2021.02.10.)
14 T/12233. számú törvényjavaslat 15 Ákr. 10. § (1)-(2) bek. hatóságként eljáró hatósági szerv, a hatásterületi lakosság és a civil szervezetek ügyféli jogállására vonatkozó részletszabályoktól. 3. A hatósági, szakhatósági ügyféli jogállásának hiánya kevésbé okozhat problémát, hiszen ezek a szervek feladatkörükön keresztül végső soron mégiscsak kapcsolva maradnak a hatósági eljárás tárgyat képező ügyszöz, az ügyféli jogállás ebben az esetben inkább kiegészítő jellegű volt. 4. Bár témánk szempontjából kevésbé releváns, de kapcsolódási pontjaiban mégis érdekes lehet az, hogy a hatásterületi lakosságra vonatkozó jogszabályi rendelkezések hiányában e, korábban ügyféli jogállással rendelkező személyek a tulajdonukban vagy jogos használatukban álló ingatlanról érintő hatásokkal kapcsolatos hatósági eljárásokba nem tudnak időben bekapcsolódni, nem tudják jogaikat, jogos érdekeiket ott megfelelő formában képviselni, a hatósági eljárás végkimeneteléről, a hatóság intézkedéseiről és aktusairól rendszerint csak késve szereznek tudomást, azzal kapcsolatban fellépési lehetőségeik rendkívül korlátozottak. Ugyan az Ákr. személyi hatályát megfogalmazó szakasz második bekezdése nyomán az ágazati jogszabályok¹⁷ megteremthetnék e személyi kör ügyféli jogállását, de ezek a jogszabályok rendszerint nem tartalmazznak erre vonatkozó konkrét rendelkezést, illetve az ügyféli jogállásnak csak bizonyos korábban említett részjogosítványait (pl. fellépési, nyilatkozattételi jog) biztosítják az ügyféli jogállásból kiszorultak számára. Mindez már önmagában is alkotmányossági aggályokat vet fel, hiszen az Alaptörvény tulajdon védelmének¹⁸ alapvető rendelkezéseivel futhat szembe. 5. Azonban a legfontosabb témánk szempontjából, hogy a civil szervezetek ügyféli jogállásával kapcsolatban hasonlóan problémássá vált a helyzet. A fent említett ágazati jogszabályok ugyan megteremtik a civil szervezetek részvételének alapvető kereteit a Ket. civil szervezetek ügyféli jogállására vonatkozó szabályai nélkül is, de konkrét ügyféli jogállást ezek a jogszabályok sem feltétlenül biztosítanak a szervezetek számára, csak egyes ügyféli részjogosultságokat, s e részjogosultságok köre a fentiek alapján ágazatonként eltérő lehet.

16 S ezzel együtt természetesen ingókat is értve, hiszen a hatások ezekre is kihatással lehetne. 17 Pl. 314/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet a környezeti hatásvizsgálati és az egyszéges környezethasználati engedélyezési eljárásról 1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének

általános szabályairól 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről és egyéb ágazati jogszabályok a környezetvédelmi igazgatás területén 18 Alaptörvény (2011. április 25.) XIII. cikk (1) bek. A felmerülő problémák azt mutatják, hogy miközben a Ket. egy-egy részletszabályának felhívásával rendezhető volt az egyes potenciális ügyfelek ügyféli jogállásának kérdése, addig az Ákr. jelentősen megnehezíti mind e személyek és szervezetek, mind pedig a jogalkalmazó szervek helyzetét, hiszen az ágazati jogszabályok adta lehetőség között kell tartania az egyes „kvázi” ügyfelek cselekményeit a hatóságnak. Az ilyen személyek és szervezetek egyes fontos részjogosultságokkal nem tudnak rendelkezni, s a jogszabály adta kereteket az első várakozások alapján a közigazgatási szerv rugalmatlanságának, a hatósági eljárás merevségének fogják betudni. Mindez azért különösen problémás, mert az új jogszabály megalkotásának alapvető indoka épp az lett volna, hogy a szabályok egyszerűsítésével még inkább ügyfélbaráttá és a folyamatosan változó körülményekhez könnyen alkalmazkodóvá tegye a hatósági eljárás menetét. A nemzetiségi civil szervezetek részvételét, ügyféli jogállását vizsgálva a leginkább relevánsnak a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény részletszabályait tekinthetjük. E törvény az alábbiak szerint rendelkezik a nemzetiségi jogok védelmében folyó hatósági eljárásokkal kapcsolatban: „83. § Az e törvény által meghatározott nemzetiségi jogok védelmében, különösen a helyi kollektív nyelvhasználat, az oktatás, nevelés, hagyományápolás és kultúra, a helyi sajtó, az esélyegyenlőség, társadalmi felzárkózás és a szociális ellátás tárgyában folyó hatósági eljárásokban az adott nemzetiség területileg illetékes települési nemzetiségi önkormányzatát, ennek hiányában területi, ennek hiányában országos önkormányzatát az - általános közigazgatási rendtartásról szóló törvény által meghatározott rendben - ügyféli jogállás, e körben nyilatkozattételi és jogorvoslati jogosultság illeti meg.”¹⁹ Ebből kivehető, hogy a magyarországi jogi szabályozás alapján a nemzetiségek érdekében elsődlegesen eljáró szerveződéseknek a nemzetiségi önkormányzatokat tekinti a jogalkotó, legalábbis e jogszabály követelményei alapján. A törvény ennek megfelelően nem biztosít többletjogosultságokat a nemzetiségi szervezeteknek²⁰ e tekintetben és így minden esetben az adott ágazatra, hatósági jogalkalmazói tevékenységre vonatkozó ágazati joganyag lehet a döntő a nemzetiségi érdekeket képviselő civil szervezetek ügyféli jogállásával kapcsolatban. Ehhez természetesen hozzá kell tenni azt is, hogy áttételesen mégis érvényesülhet ezen civil szervezetek érdekérvényesítő szerepe a nemzetiségi önkormányzatok tevékenységén keresztül. A fenti törvény ugyanis előírja ezen önkormányzatok számára, hogy érdekképviseleti tevékenységük megvalósítása során, a hatáskörükbe sorolt közfeladatnak

19 2011. évi CLXXIX. törvény, 83. § 20 Értsd: a 2011. évi CLXXIX. törvény 2. § 14. pontja szerinti civil szervezet, egyesület illetve 16. pontja szerinti alapítvány. tekinthető az is, hogy kapcsolatot tartsanak a képviselt közösség helyi nemzetiségi civil szervezeteivel, szerveződéseivel, a helyi nemzetiségi önkormányzat területén működő vallási közösségekkel. Erre tekintettel a nemzetiségi civil szervezeteknek még ezen általános (tehát nem az egyes eljárásokra vonatkozó ágazati-) jogszabály alapján is lehet szerepe a nemzetiséghez tartozó személyek érdekvédelmében, még akkor is, ha mindez egészen áttételesen érvényesülhet csak.²¹ A fenti megállapítások miatt válhat igazán relevánssá az ágazati szabályozás mibenléte, hiszen a fenti szabályok alapján, a nemzetiségeket érintő ügyekben nem keletkezik ügyféli vagy ahhoz hasonló jogosultsága, részjogosítványa az egyes nemzetiségi civil szervezeteknek. Erre vonatkozóan, a leginkább jelentősnek tekinthető terület, az egyenlő bánásmód követelményéhez

kapcsolódó eljárásokra vonatkozó, az Egyenlő Bánásmód Hatóság előtt folyó eljárásokra érvényes ágazati részletszabályokat a következő fejezetekben elemzem. 2. A lengyelországi civil szervezetek részvételének eljárásjogi alapvetései

Lengyelországban, az 1989-es rendszerváltást követően kiváló lehetőség és társadalmi szituáció alakult ki annak a jelenségnek a kibontakozására, amely erősíthette az állam és a civil társadalom kapcsolatrendszerét a megújuló társadalmi berendezkedési és hatalmi rendszerben – s így a fentiekben és szakirodalmi elemzésbe foglalt szempontoknak megfelelően adekvát társadalmi kontrollt, ellenőrzési lehetőséget hozott létre az államszervezet működése és azon belül a hatósági jogalkalmazás folyamata felett és mellett. Összhangban Marek Rymcza, a varsói egyetem szociológusának értékelésével, megállapíthatjuk, hogy az ezredfordulót megelőző időszakban, kiváltképp az 1993–1997 közötti időszak kiemelkedő volt a tekintetben, hogy a társadalom, annak szerveződéseiből létrejövő civil szektor, és az állami feladatokat ellátó közigazgatás egyező véleményre jutott, a civil szervezetek részvétele fontos részét jelentik a hatósági tevékenységgyakorlás átláthatóbbá tételében²². Ebben az időszakban, a lengyel civil szektor és azon belül a nemzetiségi civil szervezetek képessé váltak kifejleszteni azt a társadalmi befogadókörnyezetet maguk körül, amely lehetőséget biztosított arra, hogy hatékony, de egyben szinergikus együttműködésre épülő kapcsolatrendszerük épüljön ki a lengyel

21 2011. évi CLXXIX. törvény, 115. § (1) f) pont 22 Rymcza, M.: *Polityka państwa wobec sektora obywatelskiego w Polsce w latach 1987–2007*. In: Rymcza, M. Makowski, G. – Dudkiewicz M. (Eds.): *Państwo a trzeci sektor. Prawo i instytucje w działaniu*. Warszawa Instytut Spraw Publicznych, 2007. 23–42. államigazgatással. Meg kell azonban azt is jegyezni, hogy erre az időszakra jellemző volt az is, hogy a szervezetek belföldről származó finanszírozási problémáikat sok esetben nem, vagy csak külföldi társfinanszírozás segítségével tudták biztosítani, s mindez a jogi szabályozó környezettől függetlenül megnehezítette a rendszerváltás után frissen alakult civil közösségek működését, így a hatósági eljárásokban való érdekképviselői tevékenység ellátását is²³. Ettől függetlenül már igen korán az 1960-as évek elején nagyfokú társadalmi és

jogalkotói nyitottságot mutató szabályozás alakult ki Lengyelországban. A magyar államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló jogszabályt alig 4 évvel követő lengyel közigazgatási kódex a következőképpen fogalmazta meg 28. cikkében a maga ügyfélfogalmát, amelybe már abban az időpontban is beleérthetőek voltak az adott ügytípushoz tevékenységükkel kapcsolódó, úgynevezett társadalmi szervezetek, „Organizacja społeczna”-k:

„Art. 28. Stroną jest każdy, czyjego interesu prawnego lub obowiązku dotyczy postępowanie albo kto żąda czynności organu ze względu na swój interes prawny lub obowiązki.”²⁴ Ez a meghatározás azt a megközelítést irányozza elő, amellyel a későbbi magyar megoldásokban is találkozhatunk, nevezetesen azokat a személyeket nyilvánítja a hatósági eljárás ügyfelének, akinek joga, jogos érdeke (vagy kötelezettsége) kapcsolódik a hatósági eljárás tárgyát képező üggyhöz vagy amely szerv beavatkozása szükségsszerű a kapcsolódó jogok vagy jogi érdekek érvényesítéséhez. Később, 1980-tól ezt a jogszabályi meghatározást egészítette ki, a jogszabály egységes

szövegzetű módosítása²⁵, amely expressis verbis jelleggel fogalmazta meg a civil szervezetek eljárási jogosultságainak részletszabályait.

„Art. 31. § 1. Organizacja społeczna może w sprawie dotyczącej innej osoby występować z żądaniem: 1) wszczęcia postępowania, 2) dopuszczenia jej do udziału w postępowaniu, jeżeli jest to uzasadnione celami statutowymi tej organizacji i gdy przemawia za tym interes społeczny. § 1a. Organizacja społeczna, o której mowa w § 1, może brać udział w postępowaniu w imieniu i na rzecz pracownika delegowanego na terytorium RP lub z terytorium RP albo

23 Bogacz-Wojtanowska, E.: Współdziałanie organizacji pozarządowych i publicznych. Kraków, Instytut Spraw Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2011. 20. 24 Lengyelország Közigazgatási Eljárási Kódexe, 28. cikk (Ustawa z dnia 14 czerwca 1960, Art. 28) 25 A lengyel miniszterelnök 1980. március 17-i bejelentése az 1960. június 14-i törvény – a Közigazgatási Eljárási Kódex egységes szövegének közzétételéről. (Obwieszczenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 17 marca 1980 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego.) pracodawcy delegującego pracownika na terytorium RP lub z terytorium RP – za zgodą strony w imieniu i na rzecz której występuje w postępowaniu. § 2. Organ administracji publicznej, uznając żądanie organizacji społecznej za uzasadnione, postanawia o wszczęciu postępowania z urzędu lub o dopuszczeniu organizacji do udziału w postępowaniu. Na postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania lub dopuszczenia do udziału w postępowaniu organizacji społecznej służy zażalenie. § 3. Organizacja społeczna uczestniczy w postępowaniu na prawach strony. § 4. Organ administracji publicznej, wszczynając postępowanie w sprawie dotyczącej innej osoby, zawiadamia o tym organizację społeczną, jeżeli uzna, że może ona być zainteresowana udziałem w tym postępowaniu ze względu na swoje cele statutowe, i gdy przemawia za tym interes społeczny. § 5. Organizacja społeczna, która nie uczestniczy w postępowaniu na prawach strony, może za zgodą organu administracji publicznej przedstawić temu organowi swój pogląd w sprawie, wyrażony w uchwale lub oświadczeniu jej organu statutowego.”²⁶ Tekintsük át részleteiben ezeket a szabályokat, annak érdekében, hogy értékelni tudjuk az 1980-as módosítás után, napjainkig érvényben levő szabályokat:

Ad 1. A törvényi meghatározás alapján a társadalmi szervezeteknek jogosultságuk van arra, hogy beavatkozzanak egy másik személy jogát vagy jogos érdekét érintő ügybe, s ennek érdekében joguk van arra, hogy megindítsák a hatósági eljárást kérelmükkel vagy a hivatalbóli eljárásra vonatkozó bejelentésükkel illetve részt vegyenek abban. Mindezek a jogosultságok akkor illetik meg az adott szervezetet, ha a hatósági ügyben való részvételt a szervezet alapszabályában, létesítő okiratában meghatározott célok megfelelően igazolják illetve amennyiben közérdek fűződik hozzá. Mindez nagyban hasonlít a magyar eljárásjogi keretek között a Ket.-ben meghatározottakhoz, amely szinte teljes egyezőséggel tartalmazta a részvétel fenti feltételeit. Az is jól kivehető, hogy a civil szervezetek nemcsak részvételi, hanem eljárás megindítási jogosultságot kapnak a jogszabály alapján, amely erőteljesebb jogosítványt jelent, hiszen sok esetben, az eset körülményeire figyelemmel, az eredetileg ügyféli jogosultsággal bíró személyek valamilyen oknál fogva nem tudják vagy nem akarják megindítani azokat az eljárásokat, amelyek társadalmi hatásait tekintve mégiscsak fontosak lennének a társadalmi együttélés során. Fontos megjegyezni, hogy a lengyel közigazgatási eljárásjogi kódex a fenti szabályok szerint nem

köti egy ágazati jogszabályhoz vagy a szervezetek közvetlen jogának, jogos érdekének fennálltához a részvételt, s ezzel egy jócskán tágabb ügyfélfogalmat, s ezáltal egy nyitottabb hatósági eljárás folyamatot határoz meg, mint amelyet a hatályos magyar szabályozásban láthatunk.

26 Ustawa z dnia 14 czerwca 1960, Art. 31 Ad 1a. Az utóbb bekerült módosításnak megfelelően a társadalmi szervezetek eljárási képességét határozza meg az érintett hatósági ügy jellegére tekintettel, a területi vonatkozások figyelembe vételével. A szabályozás alapján a társadalmi szervezet olyan eljárásban is részt vehet, amelyben egy, a Lengyel Köztársaság területén foglalkoztatott, vagy onnan kiküldött munkavállaló nevében, és javára jár el, abban az esetben, ha rendelkezik az adott munkavállaló beleegyezésével. Mindez biztosítja a szervezetek részvételét az extraterritoriálisnak tekinthető hatósági eljárásokban is, amelyben jellemzően sebezhető, akár kritikus, kiszolgáltatott élethelyzetbe kerülhetnek az érintett munkavállalók²⁷. Mindez szűkebb témánk szempontjából kevésbé jelentős, s főként azokra az esetekre korlátozódik, amikor egy nemzetiségi civil szervezetnek azért kell eljárnia vagy beavatkoznia egy hatósági eljárás kapcsán, mert a munkavállalót nemzetiséghez való tartozása miatt ért sérelem, hátrányos megkülönböztetés.

Ad 2. A kódex 31. cikkének 2. szakasza az érintett államigazgatási szerv feladatait és kötelezettségeit szabályozza abban az esetben, ha a hatósági ügy elintézése során a társadalmi szervezet is eljár, részt vesz a hatósági eljárás folyamatában ügyfélként. Ennek megfelelően a hatósági szerv a társadalmi szervezet kérésének eleget téve hivatalból dönt az eljárás megindításáról vagy a szervezet eljárásba vonásáról, ahhoz - a fentiekén túli - feltételek igazolása nem követelhető meg. Az eljárás megindításának vagy az eljárásba való bevonást, ügyféli jogállást megtagadó hatósági aktust a társadalmi szervezet ideiglenes kifogás alá vonhatja, amelynek segítségével biztosíthatja, hogy a döntés felülvizsgálata rövid idő alatt megvalósuljon és eközben biztosított maradjon az érdekképviseleti tevékenység folytonossága az eljárás időtartama alatt.

Ad 3. Valójában ez a szakasz teremti meg a hatósági eljárás folyamatában részt venni kívánó szervezetek jogosultságait, ugyanis ebben kerül megfogalmazásra, hogy a társadalmi szervezetek ugyanazon jogokkal vehetnek részt az eljárásban, mint egy hagyományos ügyfél. Erre tekintettel megilleti őket az iratbetekintés, a nyilatkozattétel, sőt a jogorvoslathoz fűződő ügyféli jogosultság, amelyek segítségével érdemben befolyásolni tudják az eljárás menetét, a figyelembe vett információk körét és aktív szerepet vállalhatnak abba is, hogy felhívják az eljáró hatóság figyelmét valamely, az ügy eldöntése szempontjából releváns tényre, információra - e tekintetben lehet rendkívül fontos szerepe a nemzetiségi civil szervezeteknek is, hiszen több éves szakmai tapasztalataikkal, a nemzetiséghez tartozó személyek

27 Bilicka, M.: Europejskie Międzykulturowe Miejsce Pracy: POLSKA. Wrzesień, Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi, 2006. 44-50. életviszonyainak, társadalmi kapcsolódásaikra vonatkozó ismereteikkel, valamint a jellemzően felmerülő problémák és feloldási lehetőségeikre vonatkozó tapasztalataikkal valóban érdemi hatást gyakorolhatnak a hatósági eljárás menetére, végkifejletére.

Ad 4. Kiemelkedő jelentősége lehet a 4. szakaszban foglalt követelménynek, miszerint a harmadik felet érintő ügyben az eljárás

megindításakor a közigazgatási szerv tájékoztatja a társadalmi szervezetet, ha úgy véli, hogy a szervezet érdekelt volna az eljárásban az alapszabályában, létesítő okiratában megfogalmazott céljaira tekintettel, és az ügy érdemét tekintve közérdek fűződik ahhoz, hogy mindez lehetővé váljon a civil szervezetek számára. Ennek megfelelően a hatóság oldalán keletkezik egy értesítési kötelezettség a civil szervezetek irányába, amely természetesen többféleképpen megvalósítható²⁸, de mégiscsak számonkérhető kötelezettséget jelent és elősegíti a társadalmi szervezetek tájékozódását olyan ügyekben, amelyek nem a megindulásukat megelőzően jutottak a tudomására.

Ad 5. A szakasz azon társadalmi szervezetre koncentrál, amelyek valamilyen oknál fogva nem vesz részt az eljárásban ügyfélként (pl. mert nem tudták elégségesen bemutatni azt, hogy miként kapcsolódnak a létesítő okiratukban foglalt célok a hatósági eljárásban szereplő ügyhöz). Ebben az esetben az eljáró közigazgatási szerv hozzájárulásával a civil szervezet, törvényes képviselőinek állásfoglalása vagy nyilatkozata útján benyújthatja véleményét az ügyről, amely azonban nem fogja kötni a hatóságot döntése meghozatala során.

A fenti rendelkezések és azok értelmezése segítségével egyértelműen megállapítható, hogy a lengyel szabályozási modell az általános közigazgatási eljárási szabályok terén a magyarországinál sokkal szélesebb körű, teljes ügyféli jogállást biztosító rendszerére épül, amely a társadalmi szervezetek bevonásán, sőt kezdeményező szerepén alapszik, és évtizedekig biztosította és biztosítja jelenleg is a hatósági eljárások társadalmi ellenőrzését és a civil, nemzetiségi civil szervezetek érdekképviseleti tevékenységének kibontakozási lehetőségét.

Napjainkig, az 1960-ban megalkotott kódex 71 módosításon esett át²⁹, azonban a fenti szakaszok jelentősebb módosulások nélkül túléltek a rendszerváltás időszakát, és számos alapvető társadalmi változás után még mindig a társadalom és az állami hatóságok kiemelkedően jó együttműködését, kapcsolódását szolgálja.

28 Magyarországon pl. egy elektronikus értesítési rendszer segítségével, de az egyes hatóságok tekintetében hirdetmény kihelyezésével on-line vagy hagyományos hirdetőfelületeikre. 29 The Act of June 14, 1960, Code of Administrative Procedure.

<http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19600300168>
(Megjelenítés dátuma: A lengyel szabályozás általános szabályaira tekintettel az egyes ágazati jogszabályokban nincs külön szabályozás a kisebbségi szervezetek számára, de ennek az az oka, hogy az általános eljárási szabályok lehetővé teszik, hogy ezek a szervezetek teljes mértékben részt vegyenek a közigazgatási eljárásokban, így azok alacsonyabb szintű, ágazati szabályozása nem vált szükségessé. 3. Szakirodalmi szintézis a civil szervezetek hatósági eljárásban való részvételével kapcsolatban

A téma hazai szakirodalmára elmondható, hogy különösen az elmúlt két évtizedben³⁰ volt aktív a szakirodalom ezen a területen, de a szerzők napjainkban folyamatosan dokumentálják kutatási és szakmai eredményeiket. Ezek főként általánosságban foglalkoztak a civil szervezetek ügyféli szerepkörével, nemzetiségekre és az egyenlő bánásmódra vonatkozó magyar szakirodalmat nemigen találunk. A munkák jellemzően a civil érdekképviselettel, civil szakmai tevékenységgel foglalkozó műhelyek és szövetségek³¹ keretei között születnek és a hazai tapasztalatokra épülő, de jellemzően kazuisztikus jellegű tézisekkel munkálják ki a témát. Sok

esetben nem csak tudományos, illetve feldolgozó jelleggel születnek ezek a munkák, hanem a civil szektor önszolgálati jellegének kifejeződéseiként³². Ritkábban felsőoktatási, kutatás-fejlesztési projektek eredményeiként is születnek a témával foglalkozó vagy azzal érintkező művek³³. A hazai szakirodalom az alábbi jellemzőit állapítja meg a terület szabályozási és jogalkalmazási gyakorlatának: • a civil szervezetek – különösen országos hatókörű szervezetek székhelyükhöz képest más földrajzi terület által érintett ügyben – rendszerint nehezen kapcsolódhatnak be az elsőfokú hatósági eljárásba, s szereznek ott ügyféli jogosultságot. A 4/2010. KJE határozat óta javult a szervezetek helyzete, de az elsőfokú hatóságok még napjainkban is rendszeresen tagadják meg a szervezetektől az ügyféli jogállást, amely miatt a szervezetek rendszerint fellebbezéshez és bírósági felülvizsgálathoz folyamodnak,

30 Breiner Ildikó: A közigazgatás és a civil szervezetek kapcsolata. Budapest: Szociális és Munkaügyi Minisztérium. 2008. 9. 31 Móré Sándor: A hazai nemzeti civil szervezetek és azok kapcsolata az állami szervekkel. ACTA HUMANA, 2018/71. 79-82. 32 Nosza Egyesület: Képzési anyag a civil szervezetek működésének támogatására. Budapest: Nosza Egyesület. 2014. 4-9. 33 Boda Zsolt - Gulyás Emese: A civilek és a vállalatok: a gazdaság társadalmi szabályozásáról. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem. 2011. 29. • az elsőfokú hatóságok sok esetben még mindig nincsenek felkészülve a civil szervezetek bevonásával megvalósuló eljárásokra, idegenkedve, számos esetben az ügyféli jogállásból való kizárás lehetőségeit keresve „óvják meg” az eljárás folyamatát a civil szervezetek részvételétől³⁴, • az elsőfokú eljárásban megoldatlan problémák rendszerint nem kerülnek feloldásra a másodfokú hatósági eljárásban, s továbbgyűrűzve bírósági felülvizsgálathoz vezetnek, • a fenti probléma leggyakoribb oka sok esetben az úgynevezett „házon belüli jogorvoslat”, amelyben az elsőfokú hatóság és a felülvizsgálatot végző szerv egy közös szervezetrendszernek (pl. esetünkben minisztériumnak) a része, s ezáltal sokkal nehezebben hozható objektív szempontokon nyugvó, a felügyeleti szerv véleményét figyelmen kívül hagyó határozat az eljárás végén, mint egyéb esetekben³⁵, • mindez sok esetben a fellebbezési eljárási szakasz kiüresedéséhez, a hatósági eljárásból az érdemi jogorvoslati lehetőség hiányához vezet³⁶, • a bíróságra kerülő ügyek rendszerint végigjárják a bírósági jogorvoslati rendszer összes szintjét, köszönhetően annak, hogy az eljárásban rendszerint ellenérdeklődő civil szervezetek és kérelmező a másik fél javára döntő bírósági ítéleteket megfellebbezik³⁷. A nemzetközi szakirodalom értékeléseként az alábbiak jelölhetők ki: • a legtöbb szerző nem elkülönítetten foglalkozik a civil szervezetek, nem-kormányzati szervezetek [angolszász jogterületen NGO-k, német jogterületen NRO-k (Nichtregierungsorganisationen)] hatósági eljárásban való részvételével, hanem az állam és azon belül a kormányzat, valamint az önkormányzatok és a civilek (s az általa képviselt társadalmi csoportok) együttműködésének³⁸ egyik formájaként,

34 Móré Sándor 2018. i. m. 89-91. Fülöp Sándor: A jövő nemzedékek országgyűlési biztosa irodájának tapasztalatai. In: Pánovics Attila - Glied Viktor (eds.): Cselekedj lokálisan - Társadalmi részvétel környezeti ügyekben. Pécs: Publiikon Kiadó. 2012. 138. 35 Kilényi Géza: A közigazgatási eljárási törvény kommentárja. Budapest: Complex Kiadó. 2009. 372-373. 36 Fábián Adrián, Bencsik András: A Legfelsőbb Bíróság ítélete a Tubesre tervezett NATO-radar ügyében. Jogesetek Magyarázata 2010/4., 2011. 62. 37 Móré 2018. i. m. 89-93. 38 Bingham, Lisa Blomgren, Tina Nabatchi, Rosemary O'Leary: The new governance: Practices and processes for stakeholder and citizen participation in the work of government. Public administration review 65.5. 2005. 547-558. Ebrahim

Alnoor: Accountability in practice: Mechanisms for NGOs. World Development 31.5.2003. 813-829. • több szerző a „nyitott”, átlátható, elszámoltatható, jogilag irányított közigazgatás, a demokratikus jogállamiság instrumentumának, kifejeződésének találja ezen szervezetek részvételét a hatósági, döntésre létrehozására irányuló eljárásban³⁹, • egyes szerzők folyamatszerűen tekintenek a civilek állami döntéshozatalban való részvétele és azon belül, a közigazgatási hatósági eljárásban való részvétel és az ügyféli jogállás kialakulásának folyamatára⁴⁰: kezdetben csak állami, illetve civil törekvésből induló kooperációs gyakorlat az állami tevékenységek mind szélesebb körére kiterjed, s így természetesen a közigazgatási hatósági eljárást is eléri. A civil szervezetek részvételének indoka⁴¹ ez esetben legtöbbször a közérdek képviselése, különböző jogterületek és jogok magasabb szintű érvényre juttatása (alapjogok, fogyasztó-, munkaés környezetvédelmi jog, személyiségi jogok), és a hatósági jogsértések megelőzése, • több esetben megjelenik a szerzők honosságához vagy vizsgálati területéhez kapcsolódó országok közigazgatási gyakorlatának interpolálhatósága ⁴², amely kiterjed az ügyféli jogokra, s így a civil részvételre is.

³⁹ Kettl, Donald F.: The transformation of governance: Globalization, devolution, and the role of government. Public Administration Review 60.6. 2000. 488-497. ⁴⁰ Stewart, Richard B. 2003. i.m. 437-460. ⁴¹ Weisbrod, Burton Allen, Joel F. Handler, Neil K. Komesar: Public interest law: An economic and institutional analysis. Berkeley: University of California Press. 1978. 313-348. ⁴² Stewart, Richard B.: US Administrative Law: A Model for Global Administrative Law?. Law and contemporary problems 68.63. 2005. 63-108. III. Jogalkalmazási tapasztalatok 1. A magyarországi jogalkalmazás tapasztalatai az Egyenlő Bánásmód Hatóság gyakorlatának tükrében Az Európai Unióhoz való csatlakozási folyamat változásokat eredményezett nemcsak a közigazgatási hatósági eljárásjog alapvetéseiben, hanem az esélyegyenlőség és az egyenlő bánásmódhoz kapcsolódó jogsértések kezelését illetően is. Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény (továbbiakban: Ebktv.) 2004. január 27-én lépett hatályba. A Hatóság tevékenységeinek jellemzőit és eljárásainak egyes szabályait végül az Egyenlő Bánásmód Hatóságról és eljárásának részletes szabályairól szóló 362/2004. (XII. 26.) Korm. rendelet fektette le, 2004 decemberében. A rendelet 2005. januárjában hatályba lépett, de a Hatóság tényleges működése csak fél évvel később indult be⁴³. A központi közigazgatási szerv (majd különleges jogállású szerv) ennek megfelelően 2005 közepén kezdte meg működését és azóta folyamatosan folytatta azt. Jellege miatt a Hatóság nem volt utasítható feladatés hatáskörén belül, azonban a Kormány irányítása, valamint a jogszabály által kijelölt miniszter által felügyelete alatt áll⁴⁴. Tevékenysége szerint minden olyan hatósági ügy feladatés hatáskörébe tartozik, amely az Ebktv. által meghatározott egyenlő bánásmód követelményeit megsértő ügy orvoslására szolgál, akár közvetve, akár közvetlenül hátrányos megkülönböztetés, de zaklatás, jogellenes elkülönítés és megtorláshoz kapcsolódó esetekben is⁴⁵. Meg kell jegyezni azt is, hogy a 2020. évi CXXVII. törvény rendelkezései értelmében 2021. január 1-jétől az Egyenlő Bánásmód Hatóság (EBH) feladatait az alapvető jogok biztosa veszi át, azonban a biztos a korábban a Hatóságnál folytatott eljárásokat továbbra is az Ebktv. vonatkozó szabályai szerint, közigazgatási hatósági eljárás keretében folytatja le. Az egyenlő bánásmód követelményeinek megsértésével kapcsolatos ügyekben, így szorosabb vizsgálati területünket képező nemzetiségi és etnikai hovatartozás miatt kialakult jogsértések hatósági ügyeiben is a vizsgált időszakban az EBH volt jogosult eljárni, a kutatás nem terjedt ki az ombudsman ezirányú tevékenységére.

43 Important information on the procedure of the Equal Treatment Authority.

https://www.egyenlobanasmod.hu/sites/default/files/kiadvany/EBH_Altalanos_2_ENG.pdf (Megjelenítés időpontja: 2021.02.10.) 44 A tevékenység megkezdésekor az ifjúsági, családügyi, szociális és esélyegyenlőségi miniszterhez tartozott. 45 Ebktv. 8-10. § Az Ebktv. a hatósági eljáráshoz kapcsolódó szabályai között – Képviselő cím alatt összegzi a civil szervezetek képviseleti jogára vonatkozó szabályait és az ügyféli jogállásuk megalapozását. A törvény rendelkezései alapján az alábbiakat állapíthatjuk meg az ágazati szabályozás jellemzőinek tekintetében: • civil és érdek-képviselőt ellátó szervezetek a sértett fél vagy felek érdekében képviselőként eljárhat⁴⁶. Mindez egyértelmű, a Hatóság által nem erodálható jogosultságot teremt az eljárásban való részvétel tekintetében. Hozzá kell tenni azonban, hogy az EBH dokumentált gyakorlata⁴⁷ alapján ezzel kapcsolatban nem merült fel problémás gyakorlat, a Hatóság jogalkalmazása során kimutathatóan nem törekszik a civil szervezetek kirekesztésére az eljárásokból, sőt a civil szervezetek magas részvételi aránya⁴⁸ és eljárási eredményessége azt mutatja, hogy a Hatóság ösztönzi a szervezeteket a részvételre és az egyes – kifejezett vagy széles körben érintett – sérelmet szenvedett felek segítésére. • A törvény egyértelműen deklarálja, hogy a résztvevő civil és érdek-képviselői szervezeteket az ügyféli jogállás egyes részjogosultságai is megilletik⁴⁹. • A legszélesebb felhatalmazást azonban az a részletszabály adja, amely alapján a civil szervezet⁵⁰ önmaga⁵¹ is megindíthatja a hatósági eljárást – mintegy actio popularis ként –, ha úgy találja, hogy az a sértettek pontosabban meg nem határozható, nagyobb csoportja esetében került sor az egyenlő bánásmód követelményeinek sérelmére vagy azok közvetlen veszélybe kerültek⁵². A megállapítások figyelembevételével kijelenthető, hogy az egyenlő bánásmódhoz kapcsolódó hatósági ügyek tekintetében megengedő szabályozásról beszélhetünk, a jogalkotó teret engedett a civil szervezetek részvételének és adott esetben beavatkozásának a hatósági eljárás menetébe. Ezt erősíti továbbá az is, hogy az egyes ágazati hatósági ügycsoportok közül talán az egyenlő bánásmódhoz kapcsolódó hatósági eljárások azok, amelyekben a hatóság és az ügyfél

46 Ebktv. 18. § (1) 47 Éves beszámolók alapján ld.

<https://www.egyenlobanasmod.hu/sites/default/files/kiadvany/> (Megjelenítés időpontja: 2021.02.10.) 48 Ld. következő fejezet. 49 Ebktv. 18. § (2) 50 A szóismétlések elkerülése érdekében a továbbiakban a civil szervezetek alatt az érdekképviselői szervezeteket is értjük, amelyek az eljárás tekintetében azonos jogokkal és kötelezettségekkel bírnak. 51 Ez esetben nincs szükség egy egyedi esetben sérelmet szenvedett fél konkrét képviselőjére, hanem a jogaiban sértett vagy közvetlenül veszélyeztetett csoport – egyes szakirodalmakban szenzitív csoportként kerülnek megjelölésre – érdekében jár el a szervezet. 52 Ebktv. 18. § (3) érdekében eljáró civil szervezet vagy a nagyobb csoportot képviselő szervezet között a legkisebb érdekütközés mutatható ki. Amíg más közigazgatási ágazatokban a hatóság alapvető feladata és ezáltal érdeke az, hogy a hatósági eljárás mielőbb „eredményre”, döntésre vezessen, s sok esetben akadályozó tényezőnek vélik az egyes hatósági szervek a civil szervezetek aktív részvételét⁵³, addig az EBH eljárásaiban arra törekszik⁵⁴, hogy orvosolja az egyéni jogsérelmeket vagy legalább egyezséget hozzon létre a felek között, melyben a civil szervezetek hatékonyan a segítségére tudnak lenni. 1.1. A Hatóság joggyakorlatában felmerült ügyek kvantitatív elemzése

A civil szervezetek nemzetiségekkel kapcsolatos hatósági ügyekben való részvételének alapvető jellemzőit leginkább az egyedi, nyilvánosságra hozott ügyek vizsgálatával és az ezekből kummulált, számszerűsíthető eredményekből lehet nyerni. A tanulmány egyik alapját képező, a hatóságnál töltött személyes kutatás 2015 áprilisában az Egyenlő Bánásmód Hatóság joggyakorlatában több, mint egy évtizedes, 2005 és 2015 között felmerült és nyilvánosságra hozott⁵⁵, nemzetiségekhez vagy etnikai hovatartozáshoz kapcsolódó ügyeket vizsgálta és ezt egészítette ki a 2016-2020 évre vonatkozó on-line kutatás, amelyet jelen kutatási terv megvalósítása során hoztam létre a fenti kutatási eredmények kiegészítéseként. A Hatóság gyakorlatában éves szinten közel ezer-másfélezer beadvány merül fel⁵⁶, melyből csak az ügyek mintegy hatoda - nyolcada kerül érdemi határozattal lezárásra⁵⁷. Az alábbi táblázatban foglalt értékekhez hozzá kell fűzni azt, hogy a kutatás során a 2016-2020-as ügyiratokhoz csak a Hatóság elektronikus elérhetőségén keresztül volt lehetséges hozzáférni és ez potenciálisan csökkentheti a civil szervezeti aktivitás mellett zajló eljárások számosságának pontos megítélését. Ettől függetlenül is megállapítható azonban az a tendencia, hogy visszaszorulóban volt az elmúlt időszakban a civil szervezetek és azon belül a nemzetiségi civil szervezetek részvétele a hatósági eljárások folyamatában.

53 A hatóságok vélekedését kialakító tényezőket ld. fenti szakirodalmi áttekintésben és Hohmann Balázs: Civil szervezetek ügyféli jogállásban. In: Shévlik Csaba (eds.): X. Kheops Nemzetközi Tudományos Konferencia Tudomány és Felelősség. Mór: KHEOPS Automobil-Kutató Intézet. 2015. 115-129. 54 Természetesen e törekvésének kiindulási alapot adnak a feladatés hatáskörébe tartozó ügycsoportok jellemzői is, melyben a reparációra, a jogsértés orvoslására kerül a hangsúly, s nem pl. a rendészeti jellegű közigazgatás egyik szerve által kiadott hatósági döntés meghozatalára. 55 Az EBH weboldalán elérhető formában közzétett. 56 Ld. 31. jegyzet 57 A további ügyek esetében átirányították az ügyfelet a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező hatósághoz vagy nyilvánvaló formai hibában szenvedett a beadvány, stb. Az ügyek megoszlását az alábbi táblázattal jellemezhetjük: Összes - Nemzetiségi Civil Nemz. civil határozattal ügyek szervezetek szervezetek Eredményesség zárult - eset száma részvétele részvétele 2005 144 13 2 1 2 2006 212 34 4 3 3 2007 186 16 2 1 1 2008 356 17 3 2 - 2009 243 16 6 1 5 2010 225 12 2 0 2 2011 199 14 5 3 5 2012 136 6 3 1 3 2013 345 6 0 0 - 2014 251 6 1 1 1 2015 240 14 5 3 4 2016 278 7 0 0 0 2017 285 4 0 0 0 2018 315 4 0 0 0 2019 308 7 0 0 0 A 2020. évre vonatkozó adatok nem álltak rendelkezésre a tanulmány megírásakor. 1. táblázat - Az EBH gyakorlatában felmerült ügyek jellemzői. Forrás: saját szerk. az EBH statisztikái alapján A hatósági ügyek második, illetve harmadik leggyakoribb fajtái a nemzetiséghez

kapcsolódó esetek, a határozattal lezárt ügyek között megközelítőleg 2-15%-ot képviseltek ezek az ügyek. Fontos azonban tisztázni, hogy jellemzően a Hatóság működésének első időszakában volt magas ezen ügyek száma, napjaink felé haladva egyre kevesebb ügy kapcsolódott ehhez a területhez. Mindez természetesen több okra vezethető vissza: előfordulhat, hogy a nemzetiségeket és a nemzetiséghez tartozókat a későbbiekben kisebb számban érték panaszok, másrészt azonban akár jelezheti azt is, hogy ezen sérelmek vizsgálata és orvoslása azért nem történt meg, mert valamilyen oknál fogva ezek nem kerültek becsatornázásra a Hatóság előtt folyó eljárás keretében. Civil szervezetek az esetek harmadában-felében vettek részt, különösen a Hatóság működésének első időszakában, amely érték más ágazathoz tartozó közigazgatási szervekkel⁵⁸ való összehasonlításban kiemelkedően magas

részvételi arányt jelent. Mindez, a fent megállapított visszaeséssel együtt azonban már jelezheti azt, hogy a civil szervezetek érdekérvényesítő szerepe és ereje visszaeshetett a 2010-es évek után. A nemzetiségekhez kapcsolódó, eljárásban résztvevő civil szervezetekről azonban közel sem állíthatjuk, hogy kifejezetten nemzetiségek, illetve nemzetiségi érdekek képviselőit létrejött szervezetekről lenne szó: sok esetben az egyenlő bánásmóddal, illetve egyéb alapjogokkal foglalkozó jogvédő szervezetek is eljáró ügyfélként vagy az ügyfél képviselőjeként vettek részt az eljárásokban. Ennek megfelelően a résztvevő szervezetek csak mintegy fele tekinthető nemzetiséginek. 1.2. A Hatóság joggyakorlatában felmerült ügyek kvalitatív elemzése

Ha azt vizsgáljuk, hogy a szervezetek mennyiben tudták elősegíteni a sérelmet szenvedett fél, vagy felek illetve az általuk képviselt tágabb csoport érdekeinek érvényesülését, egyértelműen pozitív megállapításokat tehetünk. A civil és egyéb érdekvédelmi szervezetek részvételével megvalósuló hatósági eljárások – két eset kivételével, amikor nem konkrétan civil szervezet, hanem a sértett fél érdekeiben fellépő nemzetiségi önkormányzat lépett fel érdekképviselői szervezatként – minden esetben eredményesnek bizonyultak, tehát a sérelmet szenvedett és a sérelmet okozó fél között egyezség született vagy az eljárás a sértett fél javára dőlt el. Ezek alapján a szervezeteknek nagy hatásuk van az eljárás lefolyására, jelentősen megkönnyíthetik és segíthetik a sértett felek érdekeinek érvényesülését. Az eredményekhez azonban hozzá kell tenni, hogy érdekszervezeti funkcióján keresztül az egyes nemzetiségi önkormányzatokat is a civil és érdek-képviselői szervezetek közé sorolta jelen kimutatás, hiszen eljárásban való részvételüket, ügyféli jogállásukat és jogállásuk egyes részjogosítványait tekintve hasonló szerepkörben végzik tevékenységüket, mint a fent jelölt két szervezettípus. Az is megállapítható, hogy az ágazati szabályozás kifejezetten kedvező rendelkezéseinek köszönhetően az Ákr. ügyféli jogállásra vonatkozó követelményei nem

58 Ld. Szakirodalmi vonatkozásoknál jelölt szakirodalmakban az egyes ágazatokban tapasztalható részvételi arányokat. csökkentették érdemben az eljárásban résztvevő, és eredményes tevékenységet kifejtő szervezetek számát és a hatósági eljárások lefolyására gyakorolt pozitív hatásukat. A továbbiakban egy-egy olyan, nemzetiségi szervezetek jelenléte mellett zajló ügyet vizsgálunk meg, amelyeken keresztül bemutatatható, hogy milyen részvételi jellemzők mellett vállaltak részt ezek a szervezetek a Hatóság előtt folyó eljárásokban. 1.2.1. Az OKÉV érettségi tételsoraival kapcsolatos ügy (EBH/437/2006)

Az egyik első, nemzetiségi vonatkozású ügy az EBH gyakorlatában a 2006. évi érettségi tételsorokhoz kapcsolódott. Egy román nemzetiségi civil szervezet, közérdekű igényérvényesítés keretében azért kereste meg a Hatóságot, mert az érettségi anyagát képező anyagrész és a tételsorok elnevezése és tartalmi egységei is a román nemzetiséghez tartozó személyek és a nemzetiség számára sérelmes volt, mert értéktételt tekintve negatív színben tűntette fel őket. Az ügyben eljáró civil szervezet által megfogalmazottak alapján, az eljárás alá vont Országos Közoktatási Értékelési és Vizsgaközpont egyezség keretében vállalta, hogy módosítja a tételsorok tartalmát, amely egyezséget a Hatóság határozatában jóváhagyta. Miután ebben az ügyben maga a nemzetiségi civil szervezet volt a hatósági ügy megindítója közérdekű igényérvényesítése során, ezért egyértelműen megállapítható, hogy a civil szervezet eljárásban való részvétele szükséges és releváns volt ahhoz, hogy a

hatósági eljárás tárgyát képező ügyben előrelépés történjen. 1.2.2. Megkülönböztetés a benzinkúton (EBH/1801/2009)

Egy, a Jászságban működő roma nemzetiségi és jogvédő szervezet, a fenti esethez hasonlóan közérdekű igényérvényesítés keretében panaszt nyújtott be az EBH-hoz egy benzinkutat üzemeltető gazdasági társasággal szemben. A panaszba foglaltak szerint a társaság 2009-ben a következő feliratot helyezte el a benzinkút nyilvános forgalmú helyiségeiben:

„Az elmúlt időszakban számos nem fizetési tankolás történt a cigány kisebbséghez tartozók részéről. Ezért ha 2009. november 15-ig az alábbi forgalmi rendszámú autók nem jelentkeznek a tartozásuk rendezésére (...), úgy 2009. november 15-től a cigányságot a (...) benzinkúton nem szolgáljuk ki. Tesszük ezt a dolgozóink fizetése és családjuk megélhetése érdekében.”⁵⁹ Az eljárás alá vont Társaság képviselői arra hivatkoztak, hogy a benzinkút üzemeltetése során, az elmúlt években roma származású személyek több alkalommal fizetés nélkül távoztak a benzinkúttól, így hozzávetőlegesen 700 ezer forintnak megfelelő összeggel

⁵⁹ EBH: EBH/1801/2009

<https://www.egyenlobanasmod.hu/hu/jogeset/ebh18012009> (Megjelenítés időpontja: károsították meg a Társaságot, de az eljárás mindkét fél megerősítette, hogy a kilátásba helyezett, diszkriminatív intézkedések végül nem következtek be ténylegesen és a feliratot is eltávolították az üzemeltetők.

Az ügy konklúziójaként a Hatóság határozatában megállapította, hogy az eljárás alá vont Társaság megsértette az egyenlő bánásmód követelményét, nemzeti vagy etnikai kisebbséghez való tartozás miatti közvetlen hátrányos megkülönböztetést valósítva meg. A Hatóság a magatartás jövőbeni tanúsítását megtiltotta, és elrendelte határozatának nyilvánosságra hozatalát elektronikus felületein. A nemzetiségi civil szervezet ismételten az eljárás megindításában is közreműködött, így ez esetben is megállapítható az, hogy aktív szerepet vállalt a nemzetiséghez tartozó személyek és általánosságban a nemzetiséget ért hátrányos megkülönböztetés felfedezésében és az adekvát hatósági szankcionálás elérésében. 1.2.3. Etnikai szegregáció az iskolában (EBH/525/2009)

Egy, a hátrányos helyzetű gyermekek jogvédelméért és támogatásáért létesült alapítvány, közérdekű igényérvényesítés keretében, oktatási területen mutatkozó szegregációra hivatkozással kérték az eljárás megindítását egy iskolával és a fenntartó önkormányzattal szemben az EBH-tól. A civil szervezet az eljárásban előadta azt is, hogy az ügyben korábban eljáró megyei bíróság ítéletében megállapította mind az önkormányzat, mind az oktatási intézmény részéről az etnikai alapú szegregáció és az oktatás feltételeihez való hozzájutás terén az etnikai alapú közvetlen diszkrimináció megvalósítását, azonban az ítélet nem vált jogerőssé, mert azt az összes alperes megtámadta, így a hatósági eljárást a bírósági eljárások időtartamára fel kellett függeszteni. A jogerős ítélet után, a Hatóság végül elutasította kérelmezők kérelmét, ugyanis a másodfokú bíróság ítéletében mellőzte az elsőfokú bíróság által megállapított jogellenes elkülönítést, illetve az ettől a tevékenységtől való eltiltást.⁶⁰

Az ügy azonban nem ért véget az elsőfokú, EBH előtt zajló eljárással: a civil szervezet a Fővárosi Bíróság előtt megtámadta a hatóság fenti döntését, és ezzel egyidejűleg felülvizsgálati kérelmet nyújtott be az

akkori Legfelsőbb Bírósághoz. Ennek eredményeként, a Legfelsőbb Bíróság részben hatályon kívül helyezte az Ítélet tábla döntését.

A Hatóság a Legfelsőbb Bíróság fenti ítélete alapján korábbi elutasító határozatát visszavonta, és új eljárást folytatott le. Ezen eljárás eredményeként a Hatóság határozatában megállapította, hogy az eljárás alá vont önkormányzat fenntartói, valamint irányítási

60 EBH: EBH/525/2009.

<https://www.egyenlobanasmod.hu/hu/jogeset/ebh5252009> (Megjelenítési időpontja: tevékenységével hozzájárult a kérelmező által sérelmezett jogellenes elkülönítés kialakításához és annak fenntartásához. Az általa jóváhagyott döntésen alapult, hogy az oktatási intézmény a működtetése során az osztályszervezés szempontjainak kialakítása, a tanulók osztályba sorolása, az osztályoknak az intézmény meghatározott létesítményében való elhelyezése, az adott osztályok létszámának és azon belül az etnikai kisebbséghez tartozók arányának kialakítása során megsértette az egyenlő bánásmód követelményét a cigány etnikumhoz tartozó tanulókkal szemben, és jogellenes elkülönítést alkalmazott.

A Hatóság az eljárás alá vont intézményeket fenti határozatában kötelezte a jogsértő állapot megszüntetésére, és megtiltotta számukra a jogsértő magatartás jövőbeni tanúsítását.

A fentiekre tekintettel megállapítható, hogy az eljárást megindító civil szervezet aktív érdekvédelmi magatartása nélkül az ügy elutasításra került volna - egyben pedig ez a jogeset kiváló példája annak, hogy sok esetben nem pusztán a hatósági eljárásban, hanem a kapcsolódó bírósági igényérvényesítés során is nagy szerepe lehet a nemzetiségek - akkori etnikai kisebbségek - védelme során. Egyúttal azt is meg kell jegyezni, hogy a közérdekű igényérvényesítő alapítvány nem minősült nemzetiségi civil szervezetnek a nemzetiségek jogairól szóló törvény rendelkezései alapján, azonban az ügyben egyértelműen azonosíthatóvá váltak azok a tényállási elemek, amelyek a vizsgált tárgykörhöz kapcsolják ezt az ügyet, még akkor is, ha az ügyben hagyományos értelemben vett civil szervezet és nem nemzetiségi szervezet járt el. 1.2.4. Diszkrimináció a szórakozóhelyen (EBH/161/2009)

Egy nemzeti és etnikai kisebbségek jogvédelmével foglalkozó alapítvány közérdekű igényérvényesítés keretében nyújtott be kérelmet a hatósághoz. A panasz tárgyául a kérelmező civil szervezet egy szórakozóhely üzemeltetési gyakorlatát jelölte meg, amely úgy sértette meg az egyenlő bánásmód követelményét, hogy egy roma csoportot nem engedett be a szórakozóhelyen zajló nyilvános rendezvényre.⁶¹ A beadványhoz csatolt bizonyítékok segítségével egyértelműen megállapítható volt a hatósági eljárás során, hogy a szórakozóhely biztonsági szolgálatot ellátó munkatársai a fent említett társaság tagjait nem engedték be a rendezvényre azzal az indoklással, hogy korábban a társaságból néhány emberrel „probléma volt”. A társaság tagjainak nyilatkozata szerint ők azonban ezt megelőzően nem jártak a szórakozóhelyen.

61 EBH: EBH/161/2009.

<https://www.egyenlobanasmod.hu/hu/jogeset/ebh1612009> (Megjelenítési időpontja: Az eljárás során a roma társaságot és a nemzetiséget képviselő civil szervezet és a szórakozóhely üzemeltetője egyezséget kötött, amely alapján ugyan az üzemeltető nem ismerte el felelősségét, de kifejezte sajnálatát és bocsánatot kért az érintett személyektől, vállalta, hogy a jövőben kiemelt figyelmet fordít a hasonló esetek elkerülésére, és erre

tekintettel a biztonsági szolgálatot ellátó munkatársait az egyenlő bánásmód követelményére vonatkozó szabályokra kioktatja. Az eljárás alá vont felajánlott ezen túl, az alapítvány által megjelölt, roma és halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek megsegítésére létrejött egyesület részére a volt szórakozóhely épületében üzemeltetett kiállításra belépőjegyeket. Ennek megfelelően ezen ügy tekintetében is nagyban hozzájárult a hatósági eljárás eredményességéhez a civil szervezet részvétele, és a fenti ügyekkel együtt értékelve egyértelműen kivethető, hogy a közérdekű igényérvényesítés nagyfokú eredményességgel zárult a Hatóság előtt zajló eljárásokban, s ez a sikeresség főként arra vezethető vissza, hogy a nemzetiségek érdekében eljáró civil szervezetek nagyfokú tapasztalattal rendelkeztek a hatósági eljárásokkal kapcsolatban, amely segítséget nyújtott a sérelmet szenvedett, nemzetiséghez tartozó személyek számára a sérelemből származó igényeik megfelelő érvényesítése, és a sérelmet okozó fél megfelelő szankcionálása érdekében.

A későbbiekben a fenti Alapítvány még 7 alkalommal jár el közérdekű igényérvényesítés keretében a nemzetiségek való tartozással összefüggő ügyek során 2014-ig (EBH/851/2010, EBH/295/2011, EBH/110/2011, EBH/537/2011, EBH/428/2012, EBH/475/2014 és EBH/430/2014), amelyből 4 eredményes volt, tehát jogsértést megállapító határozatot hozott a Hatóság. 1.2.5. Diszkriminatív autóhirdetés (EBH/475/2014)

A közérdekű igényérvényesítőként eljáró, nemzetiségi civil szervezetnek tekinthető kérelmező szervezet panaszában előadta, hogy egy kereskedő internetes weboldalán egy személygépkocsi leírásánál a következő szöveg jelent meg:

„Tes(t)ók, testvirek, rézbőrűek inkább ne is gyertek, ne raboljuk egymás idejét” 62.

A civil szervezet elmondása szerint, a mondat a romákra utal, akiket az eljárás alá vont Társaság a nemzetiséghez tartozásuk miatt a lehetséges vásárlók közül kizárt.

62 EBH: EBH/475/2014.

<https://www.egyenlobanasmod.hu/hu/jogeset/ebh4752014> (Megjelenítés időpontja: A hatósági eljárás eredményeképpen a felek a hatóság által tartott tárgyaláson egyezségeket kötöttek. Az eljárás alá vont Társaság bocsánatot kért a kérelmezőtől és az érintett nemzetiséghez tartozó személyektől, és vállalta, hogy a jövőben nem jelentet meg a sérelmezett kijelentéshez hasonló tartalmú, valamely nemzetiségre utaló tartalmat és hirdetéseit rendszeresen ellenőrizni fogja annak érdekében, hogy ne fordulhasson elő illetéktelen beavatkozás azok tartalmába, amelyet ezen ügy kapcsán vélelmezett. A hatóság az egyezséget határozatával jóváhagyta, a kérelmező a fentieket megfelelő elégtételnek tekintette. Az eset tapasztalatait értékelve megállapítható, hogy igen gyakori a civil szervezetek részvétele esetén a jogsértést megállapító döntések mellett az egyezséget jóváhagyó határozat előfordulása. Ennek létrehozásában – akár azonosíthatóak az egyedi érdeksérelmet szenvedett személyek köre, akár egy, vagy több nemzetiség teljes közösségéről van szó – a civil szervezet tapasztalata, egyezségkötési tárgyalási gyakorlata is nagyon sokat jelent, és adott esetben nagyobb elégtételt jelenthet a nemzetiség és annak tagjai számára, mint amilyen szankciót a Hatóság, jogsértést megállapító határozatában megállapíthat – hiszen a Hatóság jellemzően a felmerült jogsértő állapot megszüntetését, jogsértő tevékenység további folytatásától való eltiltást vagy bírságot szabhat ki, amelyek azonban nem a sérelmet szenvedett félhez, hanem a központi költségvetésbe folynak

be. Ehhez képest a hatóság és a nemzetiség érdekében eljáró civil szervezet közvetítő szerepe hozzájárulhat, hogy a sérelmet szenvedett, nemzetiséghez tartozó személyek egyénre szabott, a jogsértéshez igazodó, megfelelő elégtételhez jussanak.

2. A nemzetiségi civil szervezetek tapasztalatainak felmérése A tételesjogi keretek és a nemzetiségekhez kapcsolódó hatósági eljárások egy jellemző típusának joggyakorlatára vonatkozó elemzést követően fontosnak találtam a kutatási célok megvalósítása érdekében, a nemzetiségi civil szervezeteket közvetlenül is megszólítani és felmérni a hatósági eljárásokhoz, illetve a hatósági jogköröket gyakorló szervekkel való együttműködés tapasztalatait. A kutatás 2020 decembere és 2021 januárja között zajlott le. Az egyes nemzetiségi civil szervezetek az Országos Bírósági Hivatalnál vezetett Civil szervezetek névjegyzéke közhiteles adatbázisból kerültek kiválasztásra, arra tekintettel, hogy a nyilvántartás szerint nemzetiségi szervezetnek minősültek, illetve az ehhez kapcsolódó célok szerepeltek a nyilvántartott alapcéljaik között. A felmérés során megkeresett nemzetiségi civil szervezetek Nemzetiség szerinti felosztás 3 112 7 10 4 azeri 4 bolgár 31 12 roma 7 görög horvát 14 lengyel német örmény román ruszin 70 szerb szlovák szlovén ukrán 1. ábra - A felmérésben megkeresett nemzetiségi civil szervezetek. Forrás: saját szerk. A felmérés során 139 civil szervezetet kerestem meg a fenti ábra alapján, nemzetiségek

szerinti felosztásban. A kutatás rövid időtartamára tekintettel azoknak a szervezeteknek lett kiküldve a megkeresés, ahol a civil szervezetekre vonatkozó névjegyzékben található adatok, vagy bármely elektronikus formában, az interneten elérhető információ alapján fellelhető volt a szervezet elektronikus elérhetősége, email-címe vagy a szervezet rendelkezett a közösségi portálok tekintetében (pl. Facebook, twitter, stb.) olyan oldallal vagy csatornával, amelyen keresztül meg lehetett keresni. Postai vagy személyes úton ennek megfelelően nem történt megkeresés. A megkeresésre összesen 21 szervezet válaszolt, ezek nemzetiségek szerinti felosztását

a 2. ábra szemléleti. A választ adó civil szervezetekkel online, mélyinterjúk felmérés zajlott le annak érdekében, hogy ne egy uniformizált kérdőív szerint számolhassanak be az egyes szervezetek a tapasztalataikról, hanem legyen lehetőség az egyes szervezetek egyéni megfigyelésének, javaslatának, az általuk tapasztalt jó és rossz gyakorlatok teljes körű feltárása. A megkeresések során - tekintettel a Wacław Felczak Alapítvány lengyel kötődésére -

külön hangsúlyt igyekeztem szentelni a lengyel nemzetiségi szervezetek ezirányú tapasztalatainak feldolgozására, ennek érdekében nagy számban kerestem fel ezeket a szervezeteket, azonban sajnos mindössze egyetlen szervezet válaszolt részükről jelen tanulmány megírásáig. A felmérés során választ adó nemzetiségi civil szervezetek Nemzetiség szerinti felosztás szlovák; 2 roma; 2 szerb; 1 görög; 2 román; 1 horvát; 2 lengyel; 1 német; 10 2. ábra - A felmérés során választ adó szervezetek. Forrás: saját szerk. felmérési adatok alapján. A mélyinterjúk felmérés során az alábbi tematikus egységek mentén kérdeztem meg az

egyes szervezetek képviselőit, válaszadóit:

1. Mekkora tagsággal/önkéntes bázissal/foglalkoztatotti körrel rendelkeznek?

2. Kiterjed-e a tevékenységi körük az egyéb szakmai, közösségszervezési tevékenység mellett a nemzetiséghez tartozók érdekvédelmére, képviselőitére is?
3. Vettek-e már részt ehhez kapcsolódóan bármilyen ügýtípusú hatósági eljárásban?
4. Ha igen: milyen minőségben jártak el: közérdekű igényérvényesítőként, ügyfélként, meghatalmazottként vagy más minőségben?
5. Milyen tapasztalataik voltak ezzel kapcsolatban? Milyen tényezők segítették elő részvételüket? Voltak-e akadályozó tényezők?
6. Saját magukra vonatkozó eljárásokban érte őket bármilyen hátrány azért, mert nemzetiségi civil szervezetként működnek?
7. Látnak-e bármilyen fejlesztési lehetőséget ezen a téren? A felmérés során beérkezett válaszokat e tematikus egységek segítségével mutatom be az alábbiak szerint. 2.1. Az érdekvédelmi tevékenység és a szervezet humánerőforrásainak kapcsolata

A kutatás során fontosnak tartottam feltárni a válaszadó civil szervezetek személyi erőforrásai és az érdekvédelmi tevékenység közötti kapcsolat jellemzőit. Abból a feltételezésből indult ki a kutatás a felmerést megelőzően, hogy a szervezet számára rendelkezésre álló személyzet (legyen akár az önkéntes, akár térítés pl. munkabér vagy megbízási díj fejében végzett tevékenység) egy minimálisan szükséges szintje felett az érdekérvényesítés hatékonysága és humánerőforrás között nincs feltétlenül erős kapcsolat. Ennek megfelelően az empirikus vizsgálat során a résztvevő civil szervezeteket visszacsatolásai alapján fel lett mérve azok tagsági (amennyiben egyesületről volt érintett), önkéntesi, illetve foglalkoztatotti/megbízotti létszáma az elmúlt évekre visszamenően.

A felmérés tapasztalatai alapján az alábbiakat lehetett megállapítani:

- a megkérdezett civil szervezetek jelentősen eltérő taglétszámmal rendelkeztek, összességében elmondható, hogy a nagyobb taglétszámú szervezetek tagjai csekély arányban vettek részt az érdekérvényesítési tevékenységben, míg az alacsonyabb (a törvény minimum, 10 fő körül mozgó) tagú szervezetek aktívabban tudták bevonni tagjaikat is, ezirányú feladataik ellátásába. A kisebb taglétszámú szervezeteknél mindezt a tevékenységben való közvetlenebb érintettségre, az aziránt viselt nagyobb érdeklődésre és felelősségre vezették vissza, míg a nagyobb, de kevésbé aktív tagságú szervezetek a kapcsolattartás, kommunikáció folyamatos fenntartásának nehézségeire. Azonban egyetlen szervezet sem jelezte azt, hogy a taglétszám nagysága jelentősen befolyásolta volna a tevékenység ellátását, így e tekintetben kijelenthető, hogy a tagság létszámának mértéke és tevékenység ellátása között nem állapítható meg szoros összefüggés,
- az önkéntesekre és a foglalkoztatottakra/megbízottakra vonatkozóan azonban egyértelmű válaszok érkeztek, az összes vizsgált szervezet 1-10 fős „fizetett” (tehát munkajogviszony, megbízási jogviszony, vagy ezekhez sorolható, tevékenység ellátására, feladat elvégzésére vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyok) stábbal dolgozik együtt, akik a tevékenységük legfontosabb részét végzik⁶³. A szervezetek szinte minden esetben megjegyezték, hogy a jelenlegi támogatási, adományozói

környezetben e létszám az, amelyet maximálisan fenn tudnak tartani, többé-kevésbé hosszabb távon is fenntartható módon, illetve azt, hogy az érdekképviselői tevékenység ellátását végző személyzetük, munkatársaik valójában nem feltétlenül erre vagy csak erre a tevékenységre kapják a különböző támogatásokból, külső forrásokból finanszírozott bérüket, díjazásukat, mert az ezirányú tevékenység nem élvez támogatást, így az érdekvédelmi tevékenység ellátása sok esetben többletfeladatként jelentkezik a kötelező munkakörük, feladatkörük mellett, • a szervezetek azt is megjegyezték, hogy önkéntesi és foglalkoztatotti létszámuk az esetek túlnyomó többségében nem az érdekvédelmi tevékenység ellátásához, hanem egyéb tevékenységeikhez, így túlnyomórészt kulturális, hagyományőrző, turizmushoz és vendéglátáshoz kapcsolódnak vagy adminisztratív jellegűek. Ez is jelzi, hogy e tevékenységek ellátása a legtöbb esetben másodrangú, amelyet tovább erősít az is, hogy a fentiek szerint, a hivatalosan végzett tevékenységeik között is második vagy sokadrangúként támogatott és elvárt az érdekvédelmi tevékenységek kialakítása és fenntartása⁶⁴. 2.2. Érdekvédelmi és -képviselői tevékenység

A megkérdezett és válaszadó szervezetek túlnyomó többsége elsődlegesen más - kulturális, közművelődési, oktatási, kutatási, hagyományőrző, turizmushoz és vendéglátáshoz kapcsolódó - tevékenységet végez, amelyek mellett a jelen kutatás keretében vizsgált érdekvédelmi tevékenység csak másodlagosan jelenik meg. Ez a másodlagosság azonban nem feltétlenül jelenti azt, hogy azokban az esetekben, amikor a civil szervezetek ilyen jellegű tevékenységet végeznének, elhanyagolható lenne a szerepük vagy elkötelezettségük az érdekek képviselője során. Szinte minden szervezet jelezte, hogy legalább egy alkalommal már eljártak saját tagjaik, vagy területi hatókörükön belüli, nemzetiséghez tartozó személyek vagy magának a nemzetiség érdekei érdekében. Ezeket a tevékenységeket nagyobb részt informális érdekérvényesítés keretében tették meg, kapcsolatrendszerük, szakmai

63 Nagy Nóra. Civil szervezetek fenntarthatósága a Dialóg a Közösségekért Közhasznú Egyesület példáján keresztül. Miskolc, ME-GTK, 2017. 39. 64 Ld. továbbá: Szabados György, Troy B. Wiwczaroski, Pierog Anita: Mihez kezdjünk egy civil szervezettel?- dilemmák napjainkban. Köztes-Európa 6.1,2014. 176. tapasztalatuk vagy társadalmi beágyazottságuk segítségével, az esetek kisebb részében volt szükség az érdekek érvényesítése érdekében - ahogy azt a megkérdezett szervezetek vezetői több ízben elmondták - „hivatalos vagy jogi útra terelniük”. A hivatalos úton rendezett esetek jellemzően a nemzetiség tagjainak valamilyen formában megmutatkozó megkülönböztetéseihez kapcsolódtak, de a civil szervezetek részvétele a szervezetek tapasztalatai alapján önmagában orvosolták a problémákat, megteremtették a párbeszédet az érintett felek között és pozitív végeredménnyel záródtak az esetek túlnyomó többségében. A fentiek alapján felmerülhet a kérdés: korábban, például a már áttekintett Egyenlő

Bánásmód Hatóság eljárásaiban aktív, elsődlegesen érdekvédelmi tevékenységgel foglalkozó szervezetek miért nem kerültek megkérdezésre jelen felmérés keretében és miért nem az ő tapasztalataik kerülnek bemutatásra jelen fejezet tartalmaként. A válasz erre sajnos könnyedén megadható: a korábban kimutathatóan és elsődlegesen érdekképviselői tevékenységgel foglalkozó civil szervezetek⁶⁵ napjainkra a legtöbb esetben felhagytak tevékenységükkel, megszűntek vagy átalakultak. Ennek több oka is lehet, azonban a legrelevánsabbakat e beszámoló részeként is szeretném kiemelni: • több szervezetnél kimutatható, hogy a civil

szervezet egyetlen vagy egy jól meghatározható határterületű probléma orvoslása céljából alakult meg (pl. nemzetiségi, etnikai iskolai szegregáció megszüntetése, a nemzetiséghez tartozó, egy bizonyos élethelyzet vagy probléma miatt hátrányos helyzetű személyek megsegítése), s amint a problémára megnyugtató választ sikerült találni, valójában megszűnt a szervezet eredeti célja, így vagy más célokat tűzött ki magának vagy megszűnt. Ezt a jelenséget tapasztalhattuk akkor is, amikor a problémát tartósan nem sikerült megoldani, pl. annak mélysége miatt és a civil szervezet tevékenysége, felélve a szervezet rendelkezésre álló anyagi és társadalmi erőforrásait tűnt el, • más szervezeteknél tevékenységdiffúzió volt kimutatható – miután kulturális, hagyományőrző tevékenység mind az állami, mind pedig az egyéb támogatások és adományok, juttatások tekintetében nagyobb támogatásnak örvend, ezért sok esetben e tevékenységek megjelentek, majd dominánssá váltak a szervezet életében és akár el is hagyva a korábbi érdekvédelmi tevékenységet.

65 Pl. az EBH iratanyában végzett kutatás során feltárt, aktív érdekérvényesítő szerepet játszó szervezetek adatai jelen beszámolóban nem tehetők közzé, de az ismertethető, hogy tevékenységük radikálisan visszaszorult az interneten fellelhető anyagaik, a megismerhető hatósági döntések és kommunikációs anyagok, valamint az OBH nál tárolt beszámolóik alapján. A fentiekén túl több civil szervezet jelezte a felmérés során, hogy azért nem foglalkoznak már érdekvédelmi tevékenység gyakorlásával, mert a jogszabályi környezet, kiemelten a nemzetiségek jogairól szóló törvény 83. §-a ezt elsődlegesen a nemzetiségi önkormányzatok hatáskörébe utalja. Eközben azonban szinte minden szervezet megjegyezte, hogy a nemzetiségi önkormányzat nem vagy nem feltétlenül látja el ezt a feladatot, pedig több esetben erre konkrét igény fogalmazódik meg. Felvetődik ehhez kapcsolódóan a kérdés: ha a tételesjogi fejezetben ismertetett,

nemzetiségek jogairól szóló törvényben megjelenő rendelkezések alapján az ezirányú tevékenység elsődlegesen a nemzetiségi önkormányzatokhoz kapcsolódik, akkor jelen kutatásban miért nem az ő érdekvédelmi tevékenységük kerül bemutatásra. Erre a válasz egészen egyszerűen megadható: a kutatás, a bevezetésben foglalt indokokra tekintettel azzal a koncepcióval vizsgálta meg az érdekvédelmi tevékenység egyes dimenzióit, hogy abban a társadalom civil szervezetek és közösségek formájában megmutatkozó szerveződéseinek tevékenységeit veszi vizsgálat alá, mert a korábbi tapasztalatok alapján egyértelműen kimutatható, hogy ennek nagy szerepe van abban, hogy a valós társadalmi igények, a szűkebb tárgykörben a konkrét nemzetiséghez tartozó személyek igényei figyelembevételre és képviseletre kerüljenek. Ugyan az önkormányzatokat is alulról szerveződő szervezeteknek tekinthetjük e vonatkozásban, de éppen közjogi meghatározottságuk, jogállásuk lehet az a tényező, amely miatt egy másik, szerepében ugyanolyan fontos szervezettípust és tevékenységet képeznek. Vagyis a tanulmány megközelítésében: a civil szervezetek és a nemzetiségi önkormányzatok érdekérvényesítő, érdekvédelmi tevékenységét nem lehet, nem szabad egymással versengő vagy egymást kizáró megoldásoknak tekinteni, sokkal inkább komplementer jellegűek azok és jelen kutatás a civil szervezeti tevékenységet kívánta elemezni. 2.3. Hatósági eljárásban való részvétel és a részvétel jellemzői

Azokban az – egyébként szűk területre korlátozódó – esetekben, amikor a civil szervezetek mégis „hivatalos” eljárásokhoz folyamodtak, az eljárások fő fókusza nem a nemzetiségi tényállási elemekhez kapcsolódtak

elsődlegesen, hanem sokkal inkább más életvagy jogviszonyokhoz, amelyekben a nemzetiségi jellemző tette különlegessé az eljárás lefolyását és vált szükségessé a civil szervezetek valamilyen minőségben való bevonása. A szervezetek az alábbi példákat említették erre:

- egy szlovák nemzetiségi civil szervezet bemutatta a mélyinterjúk felmérés során, hogy rendszeresen vesznek részt hatósági eljárásokban, elsősorban nyelvi kompetenciák miatt, ugyanis hattárrendészeti hatósági ügyekben nélkülözhetetlen segítséget tudnak nyújtani a hatóság képviselőinek – erre tekintettel természetesen nem a hatósági eljárás ügyfeleiként, hanem egyéb résztvevőiként vettek részt, azonban részvételük komolyan hozzájárul a hatósági eljárás sikeres lefolytatásához,
- egy német nemzetiségi szervezet kifejtette, hogy korábban kezdeményezték a helyi választási bizottságnál a választókerületi határok módosítását a német nemzetiségi számarányra tekintettel, amelyet azonban elutasítottak. Hozzá kell tenni, hogy a választásokhoz köthető eljárások olyan mértékben speciálisnak tekinthetők, hogy azok rendszerint kizárásra kerülnek az általános eljárásjogi jogszabályok tárgyi hatálya alól Magyarországon, így jelen ügy is egy a hagyományos hatósági eljárás fogalmától távolabbra eső eljárás keretei között zajlott le, de mindenképpen említésre érdemes, hiszen a nemzetiség érdekeit alapvetően befolyásolhatja, hogy a választások során milyen feltételek és adottságok mellett kerülnek figyelembe vételre a nemzetiséghez tartozó szavazók által leadott szavazatok,
- egy cigány nemzetiségi szervezet beszámolt arról, hogy tevékenysége során egy alkalommal bevonták egy gyámhatósági, gyermek nevelésbe vételére irányuló hatósági eljárás elbírálásába szakértőként őket, annak érdekében, hogy teljességgel fel tudják tární a gyermek valós életkörülményeit. A civil szervezet részéről részt vevő szakember elmondása alapján a hatósági eljárás végül megnyugtató módon rendeződött, a hatóság érdemben figyelembe álláspontjukat és végül a családsegítő szakmai álláspontjával ellentétben sikerült rendezni úgy a hatósági ügyet, hogy a gyermek családban való további nevelése biztosítottá vált. A nemzetiségi elem ezen eljárás keretein belül úgy jelent meg, hogy a hatósági eljárás során számítottak a civil szervezet nemzetiségen belüli elismertségére, szakmai tapasztalatára és kapcsolatrendszerére a hatósági döntés tárgyában történő mérlegelés tárgyában. Ugyanez a civil szervezet részt vesz a családsegítő szolgálat hatáskörébe tartozó esetek kivizsgálásában, a fentiekre alapozott tapasztalata -az elmondottak alapján nélkülözhetetlen, a közigazgatási szervek és tevékenységek által nem pótolható tevékenységet látnak el és hasonlóan fontos információkkal látják el a szolgálatot az egyes családok körülményeivel, hozzáállásával kapcsolatban, • több nemzetiséghez tartozó civil szervezetek, de kiemelten a cigány nemzetiségi szervezetek emelték ki, hogy aktív segítséget nyújtanak a nemzetiség tagjai számára az állam által biztosított támogatások igénybevételehez, illetve az atipikus hatósági eljárások (pl. igazolások, hatósági okiratok kiállítása) lefolytatása során. Ez a közreműködés sokrétű tevékenységet takar: a kérelmek, beadványok megfogalmazásában nyújtott segítségtől, a meghatalmazással történő képviseletre is. Az érintett hatóságokkal való kapcsolatukat kiválóan jellemezték, amely sok esetben azon alapszik, hogy közreműködésük tehermentesíti az egyes hatóságok feladatellátását, hiszen a civil szervezetnél felhalmozott tapasztalattal, már az eljárást megelőzően tudják segíteni a hozzájuk fordulókat. 2.4. A részvételt elősegítő és hátráltató tényezők

A civil szervezetek megkérdezésre kerültek a tekintetben is, hogy milyen tényezőket tudnak azonosítani, amelyek elősegítették vagy éppen hátráltatták részvételüket az érdekérvényesítés, kiemelten a hatósági eljárásokban való részvétel során. E tekintetben az alábbi megállapításokat lehet megtenni a felmérés tapasztalatai alapján: • a szervezetek, a részvételre vonatkozó tételesjogi környezetet nem érzik korlátozónak, azt a visszajelzést adták, hogy amennyiben részt kívántak venni az egyes hatósági eljárásokban, azok jogi szabályozása nem hátráltatta részvételüket. A fentieknek megfelelően azonban több visszajelzés érkezett, hogy nem teljesen elégedettek azzal a koncepcióval, hogy a nemzetiségi törvény elsődlegesen és szinte kizárólagos jelleggel a nemzetiségi önkormányzatok hatáskörébe utalja az érdekérvényesítési feladatokat, miközben a civil szervezeteknek egyébként ettől függetlenül meg van a jogosultságuk arra, hogy ilyen jellegű tevékenységet válasszanak⁶⁶ maguknak, • a joggyakorlattal kapcsolatban a civil szervezetek kivétel nélkül jó kapcsolatról, együttműködésről számoltak be a hatósági szervek irányából, nem mutatható ki a civil szervezetek kiszorítására irányuló hozzáállás⁶⁷. E tekintetben a civil szervezetek egyik

66 Ld. a 2011. évi CLXXV. törvény az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról, 3. § (4) bek. 67 Amely azonban más területeken lépten-nyomon felmerül, pl. környezetvédelmi hatósági ügyekben igen gyakran - ld. Hohmann, Balázs: Civil szervezetek és a társadalom részvételi lehetőségei a környezet védelmét üggtípus, hatósági szerv vonatkozásában sem jeleztek eltérő gyakorlatot és időbeli változását sem azonosították (a lenti példa kivételével). Ez a pozitív hozzáállás odáig is terjed, hogy egyes üggtípusok esetén kifejezetten megkeresi a potenciálisan érintett civil szervezetek a hatóság az eljárásban való részvétel vonatkozásában, a felmérésben részt vevő szervezetek korábbi tapasztalatai alapján,

• azonban az egyik civil szervezettől érkezett egy komolyabb, kirívóan negatív visszajelzés a rendőrségi szervek hatósági gyakorlatáról, tevékenységükhöz kapcsolódóan: egy az Európai Unió által támogatott érdekegyeztetési folyamat és pályázat megvalósítása miatt több más országból származó nemzetiségi szervezettel tartózkodott együtt az érintett hazai, szlovák nemzetiségi szervezet delegátusa Párizsban. A kiküldetés során a látogatócsoport szervezett keretek között meglátogatta a versailles-i palotákat is. A látogatás során hungarista csoportok támadtak rá a látogatócsoportra, a nyilvánosságra jutott információk alapján azért, mert a látogatás időtartama közel esett a trianoni békekötés időpontjához. Az összetűzés tettelegességig fajult a hungarista csoport részéről, de megvádolták a szlovák civil szervezetet azzal, hogy a szervezet tagjai, vezetői voltak a konfliktus gerjesztői, hogy megzavarják a másik szervezet megemlékezését a trianoni palotáknál. A nemzetközi szempontból is rendkívül komoly és kényes helyzetben a francia rendőrség ugyan eljárta, de a civil szervezet és vezetői számára végülis azt tanácsolták a magyar rendőri szervek, hogy zaklatás körében ne tegyenek feljelentést, mert az csak a helyzet további eszkalálódását eredményezné. A konfliktusos szituációt végül diplomáciai úton, a szlovák főkonzul bevonásával sikerült elsimítani, de ez az eset mégis jelzésértékűnek tekinthető arra tekintettel, hogy igazán komoly következményekkel fenyegető és a nemzetiséget érintő támadásnál nem feltétlenül tekinthetők eredményesnek a hatósági beavatkozás rendelkezésre álló eszközei és ennek hiányait az informális

érdekérvényesítés csak eshetőlegesen tudja pótolni jogi kötőerő hiányában. 2.5. Fejlesztési javaslatok

A civil szervezetek több fejlesztendő területet is jeleztek, amelyekkel a fenti, alapvetően jó tapasztalatok és gyakorlatok körét tovább lehetne bővíteni és szélesíteni a civil szervezetek részvételét az egyes hatósági eljárásokban:

érintő hatósági eljárásokban. In: Szigyártó, IL; Szikszai, A (szerk.) XIII. Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia. Kolozsvár, Ábel Kiadó, 2017. 280-285. o. • a civil szervezetek egy része megjegyezte, hogy bár a tételesjogi alapvetően kielégítő szabályozását adják a részvételüknek, mégis fontosnak látnák az eljárás egyéb résztvevőinek jogosultságainak jogszabályi tisztázását. A közérdekű igényérvényesítés és a meghatalmazással történő képviselőlet után ugyanis leggyakrabban ebben a formában vesznek részt a hatósági eljárások folyamatában, és nagyban segítené a munkájukat, ha rendelkezésre állna egy pontos(abb) és jogi szabályozás miatt kötelező katalógusa annak, hogy pontosan mire is terjed ki eljárási képességük a hatósági eljárás folyamatába,

- a szervezetek egy része megjegyezte továbbá, hogy előremutatónak találná a nemzetiségi önkormányzatok és a nemzetiségi civil szervezetek közötti együttműködését erősítést azzal, hogy mindkét szervezettípus lehetőséget kaphasson az egyéni és közösségi nemzetiségi érdekek védelmére, az igényérvényesítésre a fentiekben már leírt élethelyzetek, problémák kezelésére, jogszabályban meghatározott jogkörökkel. IV. Következtetések, összefoglalás A kutatás és jelen tanulmány által feltárt jellemzők alapján kijelenthető, hogy a nemzetiségi civil szervezetek közigazgatási hatósági eljárásban való részvételének jogszabályi feltételei alapvetően adottak lehetnek, mind magyarországi, mind pedig lengyelországi körülményeket vizsgálva. A magyar szabályozás komparatív értékelésekor elemzett lengyel szabályozási modell - legalábbis az általános közigazgatási eljárási szabályok terén - a magyarországinál szélesebb, teljes ügyféli jogállást biztosító rendszerére épül, amely a társadalmi szervezetek bevonásán, sőt kezdeményező szerepén alapszik. A jelenlegi magyar szabályozás ennél szűkebb, az ügytípustól és az ágazati joganyag felhatalmazó rendelkezéseitől függ a civil szervezetek részvételi lehetősége, azokban az esetekben, amikor a szervezet közvetlen érdekeltisége nem megállapítható, hanem a nemzetiség tagjainak vagy közösségének érdekében jár el. Mindazonáltal a joggyakorlat vizsgálata és a civil szervezetek tapasztalataira kiterjedő empirikus felmérés kimutatta, hogy a szűkebb ügyfélfogalommal dolgozó magyar szabályozási modell esetén is kialakulhat kiváló együttműködés a hatósági szervek és az érdekvédelmi tevékenységet ellátó nemzetiségi civil szervezetek között, azonban ez sokkal inkább a jogalkalmazó szerv hozzáállásán alapul, amely természetszerűleg bizonytalanabb joggyakorlatot eredményez, mintha eleve a jogszabályi rendelkezések által, a feltételek fennállta esetén további mérlegelés nélkül kerülhetnének ezek a szervezetek a hatósági eljárás résztvevői közé, abban az esetben, ha úgy ítélik meg, hogy részvételük szükségessé vált közérdekből vagy létesítő okirataikban vállalt céljaik megvalósítása érdekében. A kutatásban - mind a tételesjogi, mind pedig a joggyakorlatot vizsgáló részeiben -

felmerült a nemzetiségi önkormányzatok és a nemzetiségi civil szervezetek sajátos munkamegosztása a nemzetiségi érdekek érvényesítése, az ehhez kapcsolódó érdekvédelmi tevékenység során, amelynek egy speciális formájának tekinthetjük ezen érdekek képviselőletét az egyedi hatósági eljárás keretei között. A nemzetiségek jogairól szóló törvény 83. § ezt

elsődlegesen a nemzetiségi önkormányzatok hatáskörébe utalja, miközben az empirikus felmérés tapasztalatai alapján megállapítható, hogy majd minden szervezet megjegyezte, hogy a nemzetiségi önkormányzat nem vagy nem feltétlenül látja el ezt a feladatot teljes körűen, nem minden igény kerül megfelelően képviselőre. Ugyan a kutatás a nemzetiségi önkormányzatok érdekképviselői, érdekvédelmi

tevékenységének vizsgálatára nem terjedt ki, de a fentiekkel kapcsolatban jól kimutathatóvá vált egyfajta elégedetlenség és részleges érdekellentét a nemzetiségi önkormányzatok és a nemzetiségi civil szervezetek között, holott a jogalkotói megközelítésben köztük elviekben szoros együttműködésnek kellene megvalósulnia⁶⁸. A civil szervezetek egyértelműen kifejezett igénye és jelen kutatási jelentés egyik azonosítható fejlesztési javaslata éppen ezért a fent említett jogszabályi rendelkezés kibővítése olyan formában, hogy legalább a nemzetiségi törvény által meghatározott nemzetiségi jogok közösségi formáinak érvényesítésére párhuzamos jogosultsággal rendelkezzenek a nemzetiségi önkormányzatok és civil szervezetek, de indokolt lehet az egyéni igényérvényesítés elősegítése érdekében is a nemzetiségi civil szervezetek ügyféli jogállás lehetőségével való felruházása. Fontos megjegyezni, hogy e szervezetek az empirikus kutatás tapasztalatai alapján eddig is és várhatóan ezután is végezni fognak hasonló tevékenységet, így a fent vázolt lehetőség általános megfogalmazása olyan lehetőséget biztosítana ezeknek a szervezeteknek, amelyek segítségével nemcsak ténylegesen, hanem jogi hivatkozási alappal is elláthatnák e feladataikat. Erre nagy szükség is van, mint ahogy azt láthattuk az Egyenlő Bánásmód Hatóság

joggyakorlatának elemzése és a mélyinterjúk kutatási rész eredményei alapján: azokban az ügytípusokban, ahol ezen civil szervezetek részvétele az ágazati joganyag alapján egyébként garantált, kiemelkedő munkát végeztek, s nagyban hozzájárultak a nemzetiségi érdekek érvényre juttatásának folyamatában. Ennek köszönhetően számos olyan ügy kerül megoldásra egyezség vagy más megoldás alkalmazásával, amely civil szervezeti részvétel nélkül nem minden esetben lenne kivitelezhető. Mindez pedig a hatósági eljárás konkrét típusától függetlenül, természetesen

hozzájárulhat egy, a nemzetiségi szempontokat is figyelembe vevő, harmonikusabb együttélést biztosító társadalom kialakításához, amely minden jogalkotó számára kitűzendő és elérendő célként mutatkozik meg.

68 A további dilemmákat ld. Dobos Balázs: *Minority Governance Of Whom, By Whom, For Whom? Non Territorial Autonomies in Central and South East Europe*. Jahrbuch für Ostrecht 60.1, 2019. 31-54. o. Irodalomjegyzék Bingham, Lisa Blomgren, Tina Nabatchi, Rosemary O'Leary: *The new governance: Practices and processes for stakeholder and citizen participation in the work of government*. Public administration review 65.5. 2005. 547-558. Boda Zsolt - Gulyás Emese: *A civilek és a vállalatok: a gazdaság társadalmi szabályozásáról*. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem. 2011. 29. Breiner Ildikó: *A közigazgatás és a civil szervezetek kapcsolata*. Budapest: Szociális és Munkaügyi Minisztérium. 2008. 9. Doornbos, Martion: *Good governance': The rise and decline of a policy metaphor?*. Journal of Development Studies 37.6, 2001. 101. Ebrahim Alnoor: *Accountability in practice: Mechanisms for NGOs*. World Development 31.5.2003. 813-829. Fábrián Adrián, Bencsik András: *A Legfelsőbb Bíróság ítélete a Tubesre tervezett NATO radar ügyében*. Jogesetek Magyarázata 2010/4., 2011. 62. Fülöp Sándor: *A jövő nemzedékek*

országgyűlési biztosa irodájának tapasztalatai. In: Pánovics Attila - Glied Viktor (eds.): Cselekedj lokálisan - Társadalmi részvétel környezeti ügyekben. Pécs: Publikon Kiadó. 2012. 138. Hohmann, Balázs: Civil szervezetek és a társadalom részvételi lehetőségei a környezet védelmét érintő hatósági eljárásokban. In: Szigyártó, IL; Szikszai, A (szerk.) XIII. Kárpát medencei Környezettudományi Konferencia. Kolozsvár, Ábel Kiadó, 2017. 280-285. o. Hohmann Balázs: Civil szervezetek ügyféli jogállásban. In: Shévlik Csaba (eds.): X. Kheops Nemzetközi Tudományos Konferencia Tudomány és Felelősség. Mór: KHEOPS Automobil-Kutató Intézet. 2015. 115-129. Ivancsics Imre, Fábián Adrián: Hatósági jogalkalmazás a közigazgatásban. Budapest: Dialóg Campus Kiadó. 2013. 44. Jenei György, Kuti Éva: Versenyképesség és civil szerepvállalás a közigazgatás és a közszolgáltatások fejlesztésében. Vezetéstudomány 42.1, 2011. 15-23. Kettl, Donald F.: The transformation of governance: Globalization, devolution, and the role of government. Public Administration Review 60.6. 2000. 488-497. Kilényi Géza: A közigazgatási eljárási törvény kommentárja. Budapest: Complex Kiadó. 2009. 372-373. Móré Sándor: A hazai nemzetiségi civil szervezetek és azok kapcsolata az állami szervekkel. ACTA HUMANA, 2018/71. 79-82. Nagy Nóra: Civil szervezetek fenntarthatósága a Dialóg a Közösségekért Közhasznú Egyesület példáján keresztül. Miskolc, ME-GTK, 2017. 39. Nosza Egyesület: Képzési anyag a civil szervezetek működésének támogatására. Budapest: Nosza Egyesület. 2014. 4-9. Pálné Kovács Ilona: Magyary Zoltán és a magyar közigazgatás. In: Tér és Társadalom 25.3, 2011, 178. Stewart, Richard B.: Administrative law in the twenty-first century. New York University Law Review 78, 2003. 441-442. Stewart, Richard B.: US Administrative Law: A Model for Global Administrative Law?. Law and contemporary problems 68.63. 2005. 63-108. Szabados György, Troy B. Wiwczarowski, Pierog Anita: Mihez kezdünk egy civil szervezettel?-dilemmák napjainkban. Köztes-Európa 6.1, 2014. 176. Weisbrod, Burton Allen, Joel F. Handler, Neil K. Komesar: Public interest law: An economic and institutional analysis. Berkeley: University of California Press. 1978. 313-348.

Internetes hivatkozások jegyzéke Az Egyenlő Bánásmód Hatóság éves beszámolója. [https://www.egyenlobanasmod.hu/sites/default/files/kiadvany/\(Megjelenítés időpontja: 2021.02.10.\) Közigazgatás és Közszolgáltatás-fejlesztési Stratégia 2014-2020.](https://www.egyenlobanasmod.hu/sites/default/files/kiadvany/(Megjelenítés%20időpontja%3A%202021.02.10.)%20Közigazgatás%20és%20Közszolgáltatás-fejlesztési%20Stratégia%202014-2020.pdf)
http://www.kormany.hu/download/8/42/40000/K%C3%B6zigazgat%C3%A1s_feljeszt%C3%A9si_strat%C3%A9gia_.pdf (Megjelenítés időpontja: 2021.02.10.)
 Important information on the procedure of the Equal Treatment Authority. https://www.egyenlobanasmod.hu/sites/default/files/kiadvany/EBH_Altalanos_2_ENG.pdf (Megjelenítés időpontja: 2021.02.10.) EBH: EBH/161/2009.
<https://www.egyenlobanasmod.hu/hu/jogeset/ebh1612009> (Megjelenítési időpontja: 2021.02.10.) EBH: EBH/525/2009.
<https://www.egyenlobanasmod.hu/hu/jogeset/ebh5252009> (Megjelenítési időpontja: 2021.02.10.) EBH: EBH/1801/2009
<https://www.egyenlobanasmod.hu/hu/jogeset/ebh18012009> (Megjelenítés időpontja: 2021.02.10.) EBH: EBH/475/2014.
<https://www.egyenlobanasmod.hu/hu/jogeset/ebh4752014> (Megjelenítés időpontja: 2021.02.10.)

Jogszabályok, jogalkalmazási dokumentumok jegyzéke Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) XIII. cikk (1) bek. 1957. évi IV. törvény az államigazgatási eljárás általános szabályairól, 1. § (5) 1981. évi I. törvény az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 1957. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről, 3. § (4) bek. 1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről és egyéb ágazati

jogszabályok a környezetvédelmi igazgatás területén 2003. évi CXXV. törvény egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról, 8-10. §, 18. § 2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól, 15. § 2011. évi CLXXV. törvény az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról, 3. § (4) bek. 2011. évi CLXXIX. törvény a nemzetiségek jogairól 2016. évi CXL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról 10. § (1)-(2) bek. 2020. évi CXXVII. törvény az egyes törvényeknek az egyenlő bánásmód követelménye hatékonyabb érvényesítését biztosító módosításáról 1005/2003. (I.30) Korm. rendelet a közigazgatási hatósági eljárás általános szabályairól szóló törvény szabályozási koncepciójáról 362/2004. (XII. 26.) Korm. rendelet az Egyenlő Bánásmód Hatóságról és eljárásának részletes szabályairól 314/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet a környezeti hatásvizsgálati és az egységes környezethasználati engedélyezési eljárásról T/12233. számú törvényjavaslat 1/2004. számú KJE határozat 4/2010. számú KJE határozat

Lengyelország Közigazgatási Eljárási Kódexe, 28., 31. cikk (Ustawa z dnia 14 czerwca 1960, Art. 28, 31) A lengyel miniszterelnök 1980. március 17-i bejelentése az 1960. június 14-i törvény - a Közigazgatási Eljárási Kódex egységes szövegének közzétételéről. (Obwieszczenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 17 marca 1980 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. - Kodeks postępowania administracyjnego.) I. számú melléklet - a mélyinterjúk felmérés során megkeresett szervezetek felsorolása

"BRAUNHAXLER" Óbudai Német Hagyományokat Ápoló Egyesület "Dugonics András" Horvát - Magyar Kulturális Egyesület "QARDASLIG" Egyesület "Sopron és Környéke Német Kultúrklub" Egyesület "Szent Márton" Borbarát Egyesület „STO-LAT” Nyíregyházi Lengyel-Magyar Baráti Társaság Egyesület Ágfalvi Szépkorúak Egyesülete Alsógallai Baráti Egyesület Apátistvánfalvai Faluszépítő és Hagyományőrző Egyesület Arménia Népe Kulturális Egyesület Az Örmény Kultúráért Alapítvány Bácsalmási Németek Egyesülete Balmazújvárosi Németfalusiak Egyesülete BÁNÁT Szerb Kulturális Közhasznú Egyesület Baranyai Horvátok Egyesülete Békés-Csongrád Megyei Német Iskolaegyesület Beloianniszi Görögök Kulturális Egyesülete Belső Tűz Egyesület Bem József Lengyel Kulturális Egyesület Bolgár Kulturális Fórum Budakeszi Hagyományőrző Kör Egyesület Budakeszi Helytörténeti Gyűjtemény, Baráti Köre Egyesület Budaörsi Passió Egyesület Ceglédberceli Német Nemzetiségi Ifjúsági Egyesület Ceglédberceli Német Nemzetiségi Kultúregyesület Csabai Szlovákok Szervezete Csabaszabadiért Egyesület Csepeli Svábok Szabad Kulturális Egyesülete Csongrád Megyei Ukránok Kulturális Egyesülete Derenk Öröksége Egyesület Dolina Pestvidéki Szlovákok Regionális Egyesülete Edelweiss Német Hagyományőrző Egyesület Együtt a Romákért Egyesület Eleki Németek Egyesülete Eleki Szlovákok Egyesülete Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület Érdi Lengyel-Magyar Kulturális Egyesület Etyeki Németek Egyesülete Fecskefészkek-Schwalbennest Oktatási alapítvány Glück Auf Nagymányoki Jószerencsét Egyesület Görög Ifjúsági Egyesület Györkönyi Hagyományőrző Egyesület Gyulai Román Nyugdíjasok Klubja Hartyáni Sváb Fiatalok Baráti Köre Egyesület Hátrányos Helyzetű Roma Fiatalokat Támogató Közhasznú Egyesület Hellasz GörögMagyar Kulturális Közhasznú Egyesület Identita Szlovák Egyesület Jan Sobieski Lengyel Kulturális Egyesület Józseffalváért Egyesület Kerepesi Hagyományőrző Pávákör Egyesület Kerepesi Német Kultúregyesület Khetanipe Egyesület Kisdorogi Német Hagyományőrző Egyesület Kondorosi Szlovák Klub KRUG Művészeti Egyesület Kultúrny spolok sarvašských Slovákov "Vernost" Szarvasi Szlovákok Kulturális Köre Lábodi Cigány Szervezet Lengyel-Magyar Klub Lengyel-Magyar Kulturális Egyesület

Mágocsi Német Nemzetiségi Önkormányzat és Egyesület Magyar - Lengyel Baráti Kulturális Egyesület MagyarLengyel Kereskedelmi, Gazdasági és Kulturális Egyesület Magyar-Lengyel Baráti Társaság Somogy Megyei Csoportja Magyar-Lengyel Pilsudski Történelmi Társaság Magyarok-Görögök Baráti Társasága Magyarországi Bolgárok Egyesülete Magyarországi Görögök Kulturális Egyesülete - Csongrád Megyei Helyi Csoport Magyarországi Horvátok Szövetsége Egyesület Magyarországi Lengyel Katolikusok Szent Adalbert Egyesülete Magyarországi Németek Családfakutató Egyesülete (AKuFF) Magyarországi Nemzetiségek Színházi Társulata Kulturális Egyesület Magyarországi Románok Kutatóintézete Magyarországi Szlovének Szövetsége Mohács-Bensheim Baráti Kör Mohácsi Németek Egyesülete Mohácsi Népművészeti Egyesület Mohácsi Sokacok Olvasóköre Mőzsi Német Nemzetiségi Klub Nagyatádi Horvát Egyesület Nagybánhegyesi Szlovák hagyományőrző Közhasznú Egyesület Nagyesztergári Német Nemzetiségi Kör Egyesület Nagytarcsai Hagyományőrző Kulturális Egyesület NASI LJUDI Nemzetiségi Egyesület Nemzeti Etnikai és Kisebbségvédelmi Jogvédő Iroda Nemesnádudvari Német Nemzetiségi Hagyományőrző Kulturális Egyesület Német és Európai Kulturális Egyesület Német Ifjúsági Hagyományőrző Egyesület Német Nemzetiségi Hagyományőrző Egyesület Baj Német Nemzetiségi Kulturális Egyesület Német Nemzetiségi Kulturális Közhasznú Egyesület Német Nemzetiségi Kultúregyesület Szigetujfalu Német Nemzetiségi Tánccsoport (Vértessomló, csak, hogy be tudd azonosítani :D) Német Önkormányzatok Bács-Kiskun megyei Szövetsége Neue Zeitung Alapítvány Nikolaus Lenau Közművelődési Egyesület NyugatMagyarországi Horvátok Egyesülete Ófalu Baráti Köre Egyesület Ófalui Német Nemzetiségi Önkéntes Közhasznú Tűzoltó Egyesület Országos Magyar-Horváth Baráti Társaság Országos Német Kultúregyesület Ozvena Budapesti Szlovák Kórus Önkéntes Tűzoltó Egyesület Pálháza Örmény Apostoli Vallási Közösség Egyesület Örmény Ifjúsági Egyesület Örmény Kulturális és Információs Központ Pécs-Baranyai Német Nemzetiségi Kör Pesthidegkúti Német Nemzetiségi Alapítvány Pilisszentkeresztért Kulturális Egyesület Podravina Kultúrájáért Egyesület Polonia Nova Közhasznú Kulturális Egyesület Pomázi Német Nemzetiségi Kulturális Egyesület Pusztatömlőkai Románok Egyesülete Ruszin Kulturális Egyesület Ruzmarin Szerb Hagyományőrző Kulturális Egyesület Schomberger Dorfmusikanten Német Nemzetiségi Fúvószenekar Egyesület Schwarzwald Hagyományőrző Egyesület Sebegin Hagyománymentő Egyesület Steixner István Német Nemzetiségi Egyesület Svábhegyi Hagyományőrző Egyesület Szár Községért Baráti Kör Szászvári Német Nemzetiségi Egyesület Szederkényi Szabadidős és Kulturális Egyesület Szegedi Helyi Szerb Közösség Szekszárdi Német Nemzetiségi Egyesület Szombathelyi Horvátok Egyesülete-Društvo Sambotelstkih Hrvatov Szuloki Német Nemzetiségi Egyesület Taksonyi Dunamenti Fiatal Svábok Egyesülete Tolna Megyei Német Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége Egyesület Tótvázsonyi Ifjúsági Egyesület Törökbálinti Sváb Egyesület Újpetrei Német Nemzetiségi Hagyományőrző Egyesület Városlődi Német Nemzetiségi Kulturális Egyesület Versendi Sokac-Horvátok Kulturális és Vallási Egyesülete Vértessacsáért Egyesület Vokányi Német Nemzetiségi Kulturális Egyesület Wysocki Légió Hagyományőrző Egyesület Zemplén Német Iskolaegylet Zornica Alapítvány Zrínyi Kadétok Hagyományőrző Egyesület Murakeresztúr Zsámbéki Nyakashegy Regionális Tánccsoport és Ifjúsági Kulturális Egyesület II. számú melléklet - A mélyinterjúk felmérésben választ adó szervezetek listája

BÁNÁT Szerb Kulturális Közhasznú Egyesület Beloianniszi Görögök Kulturális Egyesülete Belső Tűz Egyesület Budakeszi Helytörténeti Gyűjtemény, Baráti Köre Egyesület Ceglédberceli Német Nemzetiségi Ifjúsági Egyesület Csabai Szlovákok Szervezete Csepeli Svábok Szabad Kulturális Egyesülete Gyulai Román Nyugdíjasok Klubja Hartványi Sváb Fiatalok Baráti Köre Egyesület Khetanipe a Romák Összefogásáért Egyesület

Kondorosi Szlovák Klub Magyarok-Görögök Baráti Társasága Mohács-Bensheim
Baráti Kör Pécs-Baranyai Német Nemzetiségi Kör Pomázi Német Nemzetiségi
Kulturális Egyesület Schwarzwald Hagyományörző Egyesület Szászvári Német
Nemzetiségi Egyesület Újpetrei Német Nemzetiségi Hagyományörző Egyesület
Wysocki Légió Hagyományörző Egyesület Zornica Alapítvány Zrínyi Kadétok
Hagyományörző Egyesület Murakeresztúr